

Iskustva stručnjaka o specifičnostima odrastanja djece u kulturi bogatstva

Andrić, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:427898>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Dora Andrić

ISKUSTVA STRUČNJAKA O SPECIFIČNOSTIMA
ODRASTANJA DJECE U KULTURI BOGATSTVA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022. godina

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Dora Andrić

ISKUSTVA STRUČNJAKA O SPECIFIČNOSTIMA
ODRASTANJA DJECE U KULTURI BOGATSTVA

DIPLOMSKI RAD

Mentor rada: prof. dr. sc. Slavica Blažeka Kokorić

Zagreb, 2022. godina

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Cilj i istraživačka pitanja	6
3. Metoda	7
3.1. Uzorak	7
3.2. Postupak.....	7
3.3. Mjerni instrument	8
3.4. Obrada podataka	8
4. Rezultati.....	9
4.1. Karakteristike roditeljstva u obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa.....	9
4.2. Zaštitni čimbenici u obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa.....	12
4.3. Psihosocijalni rizici kod djece i mladih iz obitelji visokog socio-ekonomskog statusa	16
4.4. Specifični izazovi stručnjaka u radu s obiteljima.....	24
4.5. Područja u kojima stručnjaci prepoznaju potrebu za unaprjeđenjem sustava podrške i zaštite djece i mladih koja odrastaju u kulturi bogatstva	35
5. Rasprava.....	40
6. Zaključak	46
7. Literatura.....	48

Iskustva stručnjaka o specifičnostima odrastanja djece u kulturi bogatstva

Sažetak: Ekonomski uvjeti u značajnoj mjeri određuju cjelokupno funkcioniranje obitelji. Dosadašnja istraživanja češće su bila usmjerena na produbljivanje saznanja o utjecaju siromaštva na život djece i njihovih obitelji, dok je značajno rjeđe u fokusu istraživanja bio utjecaj ekonomskog bogatstva na odgoj djece. U ovom radu prikazani su rezultati kvalitativnog istraživanja čiji cilj je bio dobiti uvid u iskustva i doživljaje stručnjaka o specifičnostima odrastanja djece u kulturi bogatstva te sagledati neke posebnosti profesionalnog rada s takvim obiteljima. Istraživanje je provedeno metodom polustrukturiranog intervjua s petero stručnjaka (četvero socijalnih radnika iz sustava socijalne skrbi i jedan stručni djelatnik iz osnovne škole). Analiza dobivenih podataka provedena je putem tematske analize. Rezultati istraživanja pokazali su da stručnjaci ističu određene specifičnosti roditeljstva kod imućnih obitelji te da prepoznaju specifične zaštitne i rizične čimbenike kojima su češće izložena djeca koja odrastaju u kulturi bogatstva. Također, u radu se opisuju i izazovi s kojima se susreću stručnjaci u profesionalnom radu s roditeljima i djecom iz imućnih obitelji. Zaključno, navedene su sugestije stručnjaka za unaprjeđenje sustava podrške i zaštite za djecu i mlade koji odrastaju u kulturi bogatstva, izloženi specifičnim rizicima koji nerijetko ostaju neprepoznati od strane okoline.

Ključne riječi: obitelji visokog socio-ekonomskog statusa, odrastanje djece, ekonomsko bogatstvo, bogati djeca i mladi, rizični čimbenici bogatstva, izazovi u radu s bogatim obiteljima, zaštita bogate djece

Expert's experiences on specifics of growing up in the culture of affluence

Abstract: Economic conditions significantly determine the overall functioning of the family. Previous research was more often focused on deepening knowledge about the impact of poverty on the lives of children and their families, while the focus of the research was significantly less often on the impact of affluence on children's upbringing. This paper presents the results of qualitative research, the goal of which was to gain insight into the experiences of experts about the specifics of children growing up in a culture of affluence and to look at some peculiarities of professional work with such families. The research was conducted using the method of semi-structured interviews with five experts (four social workers from social care system and one professional employee from primary school). The analysis of the obtained data was carried out through thematic analysis. The research results show that experts emphasize certain specificities of parenting in affluent families and that they recognize specific protective and risk factors to which children who grow up in a culture of affluence are more often exposed. Also, the paper describes the challenges faced by professionals in their professional work with parents and children from affluent families. In conclusion, the suggestions of experts are listed for improving the system of support and protection of children and youth who grow up in a culture of affluence, and who are exposed to specific risks that often remain unrecognized by society.

Key words: affluent families, upbringing of children, affluence, affluent children and youth, risk factors of affluence, challenges of working with affluent families, protection of affluent children

Izjava o izvornosti

Ja, Dora Andrić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Dora Andrić

30.09.2022. godine

1. Uvod

Obitelj je sredina u kojoj se odvija primarna socijalizacija djece te kao takva ima veliki utjecaj na cjelokupni rast i razvoj djece. Kada se govori o utjecaju obitelji na djecu, moguće je izdvojiti tri različite razine utjecaja: utjecaj genetskog nasljeđa roditelja na dijete, utjecaj roditeljskog ponašanja prema djeci (kvaliteta roditeljske skrbi te roditeljski odgojni stil i odgojni postupci) te utjecaj obiteljske okoline (uvjeta odrastanja kojima su djeca izložena u obitelji) (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). U kategoriju utjecaja obiteljske okoline spada i ekonomska moć obitelji. Rezultati brojnih istraživanja pokazali su da ekonomska moć obitelji utječe na različite razvojne ishode kod djece, npr. na zdravlje i školski uspjeh djece, na pojavu emocionalnih problema, na kasniju zaposlenost i ekonomsku uspješnost u odrasloj dobi itd. (White i Rogers, 2000.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Također, potvrđeno je da ekonomske teškoće obitelji štete svim članovima u mnogobrojnim područjima (Conger i Elder, 1994.; Mcloyd, 1998.; sve prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Krajem 90-ih godina prošlog stoljeća počinje se javljati istraživački interes i za područje proučavanja utjecaja ekonomskog bogatstva na obiteljsku strukturu i cjelokupnu dinamiku obiteljskih odnosa, no za sad je ovo područje slabo istraženo te ono tek treba biti detaljnije ispitano u budućim istraživanjima.

Posjedovanje ekonomskog bogatstva donosi sa sobom drugačije stilove obiteljskog života kod obitelji višeg socio-ekonomskog statusa u odnosu na niže društvene slojeve, koji nisu nužno povezani samo s razlikama u financijskim mogućnostima (Manstead, 2018.). Znanstvenici u ovom kontekstu spominju i razlike u kulturnom kapitalu, u socijalnom kapitalu, u razini edukacije, u načinu provođenja slobodnog vremena, u osobnim i društvenim vrijednostima, odgojnim stilovima itd. (Savage i sur., 2013.; prema Manstead, 2018.; Kohn, 1963.) Međuodnos navedenih komponenti doprinosi tome da obitelji različitog socio-ekonomskog statusa, na različite načine doživljavaju svijet oko sebe, imaju različite koncepte poželjnog i nepoželjnog ponašanja, različita očekivanja, aspiracije i brige (Kohn, 1963.; Manstead, 2018.).

Stoga je relevantno promatrati odrastanje djece i mladih iz obitelji visokog socio-ekonomskog statusa kroz ekološku perspektivu te uklopiti sistemski pristup u kojem

se pri analizi uvjeta njihova odrastanja treba sagledati razina odnosa- pojedinca, obitelji (mikrosustav), odnosa između pojedinca i okruženja (mezosustav), šire zajednice i okruženja (egzosustav) te obilježja šire kulture u kojem djeca odrastaju (makrosustav) (Urbanc i Kletečki Radović, 2018.). Mnogi autori, na razini ekološkog pristupa, počeli su kontekst odrastanja u visokim socio-ekonomskim uvjetima koje obuhvaća svih pet gore spomenutih razina, nazivati odrastanjem u „kulturi bogatstva“ (Luthar, 2003.; Luthar i Sexton, 2004.; Luthar i sur., 2013.; Harrell i sur., 2013.).

U literaturi za sad ne postoji znanstveno utemeljena i jednoznačna definicija fenomena „kulture bogatstva“, no vidljivo je da spomenuta kultura sadrži brojne zajedničke karakteristike koje dijele svi njezini članovi - obitelji koje žive u ekonomskom bogatstvu (Luthar, 2003.; Luthar, 2013.). One se mogu ogledati kroz zajedničke osobne i obiteljske vrijednosti koje se nastoje prenijeti s generacije na generaciju, načine provođenja slobodnog vremena, ekonomski kapital koji nosi za sobom razne zaštitne čimbenike, karakteristike odgoja djece, kao i mnoge rizične faktore koji su prepoznati kao specifični baš za ovu kategoriju djece i mladih.

Autor Kohn je već 1963. godine pokušao opisati roditeljske vrijednosti karakteristične za obitelji visokog socio-ekonomskog statusa te je zaključio kako se one u velikoj mjeri razlikuju od vrijednosti obitelji srednjeg sloja upravo zato što te dvije kategorije roditelja cijene drukčije karakteristike i ponašanja svoje djece, a navedeno temelje na različitim kulturološkim pozadinama i uvjetima života te različitim konceptima poželjnog i nepoželjnog. Vrijednosti koje spominje kod obitelji visokog socio-ekonomskog statusa su: samokontrola, samousmjerenje, marljivost, želja za napretkom, samostalnost itd. (Kohn, 1963.).

Čudina-Obradović i Obradović (2006.) također naglašavaju postojanje kulturoloških razlika u odgojnim ciljevima i postupcima kod roditelja različitog socio-ekonomskog statusa koji doprinose znatno različitim razvojnim ishodima kod djece, te ističu kako razlike u odgojnim stilovima mogu postojati i unutar iste kulture, npr. kod roditelja istog geografskog područja, ali različitog socio-ekonomskog statusa (prema Stevenson i Hinde, 1998.; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Pregledom literature i rezultata dosadašnjih istraživanja, vidljivo je da je roditeljski odgojni stil kod obitelji visokog socio-ekonomskog statusa najčešće opisivan kao

autoritaran ili permisivan stil, no kao takav ispitan je najviše u kontekstu američke populacije (Luthar i Becker, 2002.; Rampage, 2008.; Luthar i Latendresse, 2005.; Adams, 2006.).

Što se tiče zaštitnih čimbenika koji se javljaju prilikom odrastanja djece u imućnim obiteljima, utvrđeno je da su povoljni ekonomski uvjeti povezani s manjim razinama roditeljskog stresa, s manje izraženim roditeljskim brigama oko materijalnih resursa, s lakšim pristupom zdravstvenim uslugama i boljem obrazovanju te s boljim tjelesnim zdravljem kod djece (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Romm i suradnici (2020.) spominju i veće šanse za uspješnost u obrazovanju i u osobnoj zaradi radi pristupa privatnom obrazovanju, izvannastavnim aktivnostima, psihološkim uslugama te radi veće dostupnosti podrške odraslih osoba iz djetetova okruženja kojima je stalo do školskog uspjeha djece. Rampage (2008.) nadodaje i zdravstvenu perspektivu spominjući veću vjerojatnost za većom porođajnom težinom, raniji uspjeh u postizanju velikih životnih prekretnica, uspješnije usvajanje jezika te generalno bolje fizičko zdravlje.

Kada govorimo o mogućim rizicima odrastanja u uvjetima ekonomskog bogatstva, važno je napomenuti kako samo postojanje materijalnog bogatstva ne implicira generalnu dobrobit niti osigurava subjektivan osjećaj blagostanja i sreće kod djece i mladih (Csikszentmihalyi, 1999.).

Iako se nerijetko u javnosti može čuti ciničan stav poput rečenice „Volio bih i ja imati njihove probleme“ (Luthar, 2003.), važno je realno sagledati sve okolnosti, rizike i zaštitne čimbenika kojima su izložena djeca koja odrastaju u kulturi bogatstva te akceptirati rezultate različitih istraživanja u kojima djeca i mladi govore o svojim iskustvima odrastanja u takvoj kulturi (Luthar i Becker, 2002.; Harrell i sur., 2013.; Ansary i Luthar, 2009.; Luthar i Sexton, 2004.).

Također, bitno je naglasiti kako samo postojanje bogatstva nužno ne implicira direktnu rizičnost, no istovremeno pretjerano naglašavanje statusa i bogatstva može ugroziti dobrobit djece i mladih (Luthar, 2003.). Također, određeni specifični problematični stilovi života, odgoja i obiteljskih interakcija (npr. naglašeni osjećaj kontrole, velikih ambicija, vječnog nadmetanja, samooptuživanja za neuspjehe ili slaba povezanost djece s odraslima) mogu povećati rizik od psihosocijalnih tegoba kod djece i mladih

koja odrastaju u kulturi bogatstva (Luthar i sur., 2013.; Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

U ovom kontekstu autorica Luthar (2003.) upozorava na činjenicu da niti jedno dijete nije imuno na stresore iz svoje okoline, te da bilo kakvo ekstremno okruženje, pa tako i odrastanje u ekstremnom bogatstvu, donosi sa sobom svoju vrstu problema i rizika. Autorica ističe problem manjka znanstvene literature na temu rizika kojima su izložena djeca i mladi koja žive u ekonomskom bogatstvu, tvrdeći kako se rizik i dalje povezuje samo sa djecom i mladima pod materijalnom deprivacijom, a razloge za to nalazi u dominantno prisutnom stavu i razmišljanju javnosti i istraživača da se populacija djece i mladih koja odrastaju u kulturi bogatstva ne razlikuje u mnogočemu od često ispitivane populacije srednjeg sloja, te o prisutnim predrasudama o tome kako ekonomski „privilegirana“ djeca žive krajnje benigni život nevjerojatno istraživanja.

Među rijetkim istraživanjima koja su se bavila do sad ovom tematikom, treba svakako spomenuti istraživanje Luthar i D'Avanzo iz 1999. godine koje je bilo provedeno sa 488 djece iz različitih društvenih slojeva u cilju ispitivanja poveznice između uporabe ilegalnih droga među djecom visokog socio-ekonomskog statusa i njihove osobne psihopatologije i ponašanja koja odražavaju socijalnu kompetenciju (Luthar i D'Avanzo, 1999.). Rezultati tog istraživanja izvijestili su o značajno višim razinama uporabe ilegalnih droga i o snažnoj povezanosti uporabe istih i subjektivno percipiranih indeksa neprilagođenosti (Luthar i D'Avanzo, 1999.). Ovo istraživanje motiviralo je znanstvenike za daljnje, detaljnije istraživanje rizika koji se tiču djece i mladih visokog socio-ekonomskog statusa pa se stoga početkom 21. stoljeća u stručnoj i znanstvenoj literaturi vidi napredak u količini radova dostupnih na ovu temu. Većina istraživanja koja su provedena početkom 21. stoljeća izvijestila su također o visokoj prisutnosti zlouporabe ilegalnih droga, alkohola i/ili cigareta kod navedene kategorije djece i mladih (Hanson i Chen, 2007.; Luthar i Barkon, 2012.; Harrell i sur., 2013.; Luthar i Becker, 2002.; Luthar i sur., 2013.). Nadalje, potvrđeno je postojanje pritiska za postizanje dobrih školskih postignuća, kao i problem pretrpanih rasporeda kod djece i mladih iz imućnih obitelji (Ansary i Luthar, 2009.; Luthar i Sexton, 2004.; Luthar i sur., 2006.; Luthar i Becker, 2002.; Luthar, 2003.; Rampage, 2008.; Luthar i Barkin, 2012.). Istraživanja spominju i čestu izolaciju od bliskih odraslih (Luthar i Becker, 2002.; Luthar, 2003.; Luthar i Latendresse, 2005.; Luthar i sur., 2006.; Luthar

i Sexton, 2004.; Rampage, 2008.; Luthar i Barkin, 2012.) te eksternalizirane (npr. delinkvencija) i internalizirane probleme (npr. anksioznost i depresija) (Luthar i D'Avanzo, 1999.; Luthar i Barkon 2012.; Ansary i Luthar, 2009.; Luthar i Becker, 2002.; Luthar i sur., 2013.).

Nakon desetljeća istraživanja navedene problematike, *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* definirao je imućnu djecu i mlade kao „novo identificiranu rizičnu skupinu“ (Koplewicz i sur., 2009., prema Luthar i Barkin, 2012.), dok Luthar i suradnici (2013.) tvrde kako je statistički vjerojatnije da djece i mladih iz te skupine pokazu ozbiljnije poremećaje u domeni konzumiranja ilegalnih droga i alkohola, te internaliziranih i eksternaliziranih problema, u odnosu na djecu srednjega sloja.

Uslijed pojave različitih teškoća u obiteljskom funkcioniranju (npr. problemi u ponašanju djece i mladih, obiteljsko nasilje, razvod braka i slično), i članovi obitelji visokog socio-ekonomskog statusa dolaze u kontakt sa socijalnim radnicima ili drugim stručnjacima u institucijama koje se bave zaštitom djece i mladih. Dosadašnje spoznaje i rezultate istraživanja koji se odnose na specifičnosti rada i izazove na koje nailaze stručnjaci u izravnom ili neizravnom radu s tim obiteljima, možemo grupirati u: izazove prilikom prepoznavanja rizičnih čimbenika kod djece i mladih, izazove koje donosi specifična dinamika moći prilikom rada s imućnim obiteljima te dodatne vještine i znanja potrebne stručnjacima za učinkovitiji rad s raznovrsnim izazovima (Bernard, 2018.; Bernard i Greenwood, 2019.).

McKamy (1976.) dodatno naglašava i prirodu rada u sklopu psihijatrijske bolnice s imućnim obiteljima koja je ispunjena strahom od stigmatizacije, pritiscima, anksioznošću i protivljenjima od daljnjih intervencija. Što se tiče sugestija stručnjaka o mogućnostima bolje zaštite ove skupine djece i mladih, naglašava se važnost dodatne edukacije stručnjaka o mogućim rizicima kojima mogu biti izložena djeca i mladi iz imućnih obitelji, direktni rad s roditeljima kroz savjetovanja i edukacije te unapređivanje vještina stručnjaka za rad s ovom kategorijom roditelja (Bernard, 2018.; Bernard i Greenwood, 2019.).

Pregled dostupne literature pokazuje da postoji vidljivi manjak domaćih istraživanja na navedenu temu. Većina istraživanja provedena je u američkom kontekstu, kvalitativnim pristupom, na malom uzorku mladih srednjoškolaca ili djece.

Generalno može se zaključiti da u ovom području, a posebice u Hrvatskoj, manjka literature i istraživanja o položaju i uvjetima odrastanja djece i mladih koji pripadaju višem socio-ekonomskom statusu. S obzirom da se ova tematika i u Hrvatskoj u javnom prostoru još uvijek često spominje samo u negativnom kontekstu problematične „zlatne mladeži“, bitno je proširiti istraživačke uvide u ovo područje, raditi na senzibilizaciji javnosti te daljnjem unapređivanju kvalitete rada stručnjaka koji se u svom profesionalnom djelovanju susreću s djecom i mladima izloženima specifičnim rizicima tijekom odrastanja u kulturi bogatstva.

2. Cilj i istraživačka pitanja

Cilj ovog istraživanja usmjeren je na dobivanje detaljnijeg uvida u doživljaje i iskustva stručnjaka o specifičnostima odrastanja djece u kulturi bogatstva i o njihovom profesionalnom radu s tim obiteljima.

U skladu s ciljem istraživanja, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

- 1) Koje karakteristike roditeljstva stručnjaci prepoznaju unutar obitelji visokog socio-ekonomskog statusa,
- 2) Koje zaštitne čimbenike stručnjaci prepoznaju kod djece i mladih koji dolaze iz obitelji visokog socio-ekonomskog statusa,
- 3) Koje psihosocijalne rizike stručnjaci prepoznaju kod djece i mladih koji dolaze iz obitelji visokog socio-ekonomskog statusa,
- 4) S kojim specifičnim izazovima se stručnjaci susreću u radu s obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa,
- 5) U kojim područjima stručnjaci prepoznaju potrebu za unaprjeđenjem sustava podrške i zaštite za ovu kategoriju djece i mladih.

3. Metoda

Radi prirode istraživačke teme, u istraživanju je primijenjen kvalitativan pristup koji omogućava stjecanje dubljeg uvida u različita iskustva i doživljaje stručnjaka o odrastanju djece u kulturi bogatstva s ciljem dobivanja novih saznanja o temi koja je dosad oskudno ispitana u svjetskom i hrvatskom kontekstu.

3.1. Uzorak

U istraživanju je sudjelovalo petero stručnjaka. Prvi stručnjak bila je osoba zaposlena u zagrebačkoj osnovnoj školi kao dio stručnog osoblja škole (edukacijska rehabilitatorica), drugi i treći stručnjak bile su socijalne radnice u Centru za socijalnu skrb zaposlene na Odjelu za djecu mlade i obitelj, četvrti stručnjak bila je socijalna radnica ravnateljica Centra za socijalnu skrb, a peti stručnjak bila je socijalna radnica zaposlena u Obiteljskom centru u kojem obavlja poslove individualnog i obiteljskog savjetovanja. Radilo se o prigodnom uzorku obzirom na sudionike koji su bili dostupni unutar institucija u sklopu kojih mi je bila namjera provesti istraživanje i koji su bili spremni sudjelovati u istom. Uzorak stručnjaka je homogen po spolu- žensko, i po obilježju radnog mjesta- svi stručnjaci su u kontaktu s djecom i mladima koji dolaze iz imućnih obitelji prilikom svoga rada, a heterogen po dobi, struci, stažu provedenom u institucijama u sklopu kojih sam provela istraživanje.

3.2. Postupak

Istraživanje je provedeno prema etičkim načelima provedbe znanstvenih istraživanja. Prije same provedbe intervjua, dobiveno je dopuštenje od ravnatelja institucija u kojima se provodilo istraživanje, a koji su bili upoznati sa svrhom istraživanja, ciljem istraživanja, istraživačkim pitanjima i načinom provedbe intervjua. Nakon dobivanja pristanka od strane ravnatelja, ravnatelji su predložili tko bi mogli biti potencijalni sudionici istraživanja na osnovu njihovih profesionalnih iskustva koja su relevantna za temu istraživanja. Nakon što sam od ravnatelja dobila kontakte potencijalnih sudionika, stupila sam s njima u kontakt, upoznala sam ih sa svrhom istraživanja, ciljem istraživanja, istraživačkim pitanjima i načinom provedbe intervjua, kao i sa

načelima dobrovoljnosti, anonimnosti, povjerljivosti i mogućnosti odustajanja u bilo kojem trenutku od sudjelovanja u istraživanju te sam nakon toga dobila njihov informirani pristanak. Prije provođenja intervjua, sa sudionicima sam individualno dogovorila termine provedbe istraživanja prema njihovim mogućnostima.

Metoda prikupljanja podataka bila je polustrukturirani intervjui koji nam je omogućio dublje razumijevanje iskustva i doživljaja ispitanika o ispitivanoj problematici (Milas, 2005.). Intervju je bio vođen sa svakim sudionikom individualno putem Google Meet platforme koja je omogućavala jednostavnost u provedbi, efikasnost i brzinu. Vođenje intervjua trajalo je u prosjeku 30 minuta. Svaki intervjui bio je sniman diktafonom, uz dopuštenje sudionika, nakon čega je razgovor bio transkribiran.

3.3. Mjerni instrument

Polustrukturirani intervjui započeo je sa čitanjem upute ispitanicima koja je navedena u Prilogu 1., a pitanja koja su postavljena prilikom intervjua navedena su u Prilogu 2.

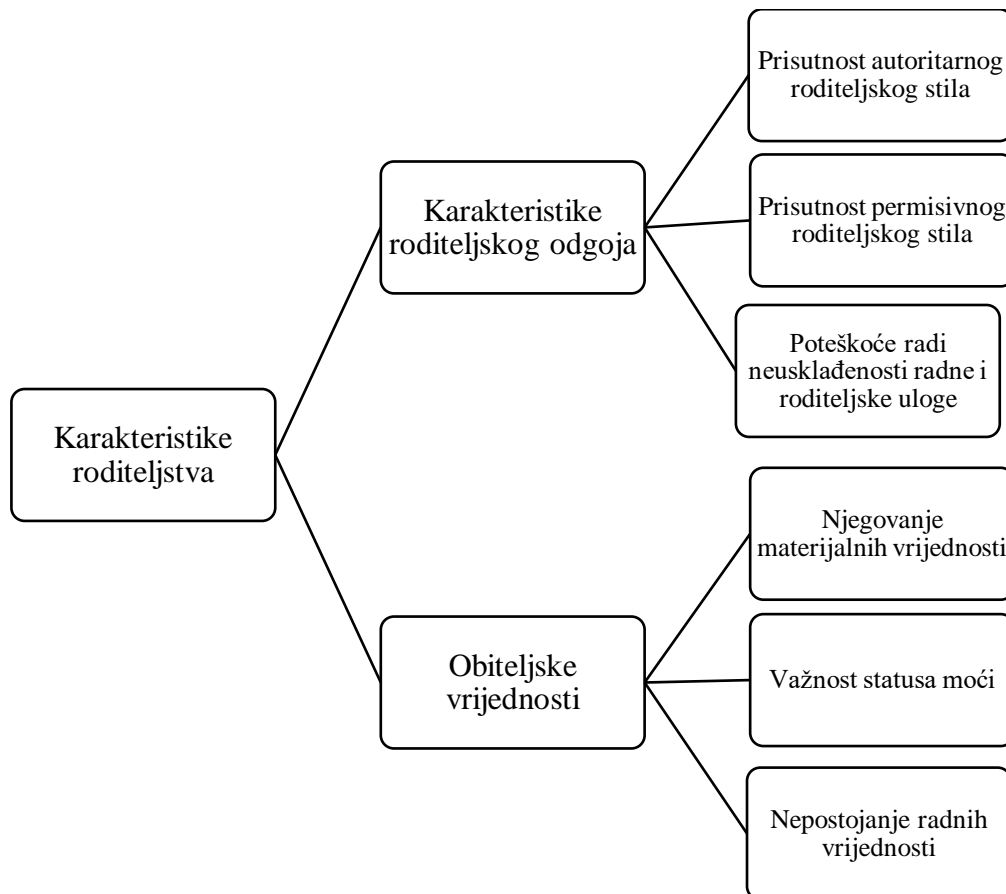
3.4. Obrada podataka

Odmah nakon provedbe intervjua, snimljeni sadržaj je transkribiran u tekstualni oblik i svakom sudioniku je dodijeljena zasebna oznaka koja se sastoji od brojanog zapisa 1-5 te je stavljena uz izjave sudionika. Nakon toga provedena je tematska analiza podataka. Ona se sastojala od kategorizacije kvalitativnih podataka u određeni broj tema za svako istraživačko pitanje. To je provedeno na način da su se nakon transkripcije podataka rezultatima pripisivali pojmovi koji bi prikazivali kratak opis sadržaja manjih dijelova podataka, nakon čega su se analizirali navedeni pojmovi te počeli uočavati zajednički elementi pojmova koji su gradili određene pod teme koje su se kasnije grupirale i razvijale u veće teme. Dakle navedene teme su u osnovici odgovori na istraživačka pitanja koje opisuju u kratkim crtama sadržaj empirijske građe. Kod interpretacije rezultata vodilo se računa o dosljednosti podataka na način da su iznesene teme i pod teme potkrijepljene citatima sudionika.

4. Rezultati

4.1. Karakteristike roditeljstva u obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa

Analizom odgovora stručnjaka koji se tiču doživljaja i iskustva roditeljstva unutar obitelji visokog socio-ekonomskog statusa, dobivene su dvije teme: 1) karakteristike roditeljskog odgoja i 2) obiteljske vrijednosti. Navedene teme i pod teme grafički su prikazane na Slici 1.

Slika 1. Karakteristike roditeljstva u obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa

Karakteristike roditeljskog odgoja

Stručnjaci su prilikom razgovora o roditeljstvu spomenuli dva odgojna stila koja su primijetili u tim obiteljima - autoritaran odgojni stil, koji je česti baš kod roditelja visokog socio-ekonomskog statusa te je povezan s velikom željom za uspjehom u školi („Većinom budu dva kontrasta - ili su autoritarni, gdje su naglašeni samo strogoća i

granice, a cilj je uspjeh u školi.“(1)), te permisivan odgojni stil kod kojeg su spominjali čestu popustljivost, želju za udovoljavanjem djeci i manjak provedenog zajedničkog vremena sa djecom radi zauzetosti obavezama. (... *A s druge strane imamo pre popustljive roditelje kojima su u odgoju djece više sudjelovala okolina, nego sami roditelji. I tada su to bake i djedovi koji nemaju autoriteta.*“(1), „*Prevladava popustljivi odgojni stil, da se djeci pokušava udovoljit na sve moguće načine...*“(2), „*Oni imaju permisivan odgojni stil, imaju puno topline, ali ona neka čvrsta kontrola manjka.*“(3), „*Sve zavisi o samim roditeljima, kakvo su oni imali djetinjstvo, tako da se to jako projicira, pa su većinom popustljiviji jer su i prema njima bili popustljivi*“(4), „*Tu postoji vrlo slobodan odgoj. Nije bilo postavljanja granica, nije bilo autoriteta. Dijete je bilo to koje je uvjetovalo roditelje.*“(5)). Također su istaknuli teško ostvarivi balans između roditeljske i radne uloge te kako su se rijetko kada susretali s autoritativnim roditeljskim stilom gdje bi razina topline jednako odgovarala razini kontrole. („*Ne bih generalizirala, ima roditelja koji super ostvaruju balans između topline i nadzora. Ali takvi roditelji su vidno umorni i rastrgani između karijere i odgoja djece.*“(1), „*Toj djeci je puno toga dostupno, a roditelji većinu vremena rade i nemaju nekog pretjeranog vremena baviti se djecom jer su okupirani poslom, obavezama oko kuće i tu taj odgojni aspekt manjka.*“(3), „*Jako sam rijetko nalazila da su to autoritativni roditelji, da su topli i u nekim granicama dosljedni, radi posla roditelja većinom...*“(2), „*Često ti roditelji pokušavaju pronaći balans, ali okupirani su s previše stvari.*“(4), „*Roditelji nisu imali puno vremena za bavljenje s djecom.*“(5), „*Dosta su bili posvećeni svojim poslovima.*“(5)).

Obiteljske vrijednosti

Svi sudionici su istaknuli kako djeca koja odrastaju u kulturi bogatstva intenzivno vrednuju novac i druge materijalne vrijednosti te kako roditelji teže njegovanju takvih vrijednosti u odgoju djece, što se kasnije reflektira na interakcije djece s vršnjacima i na sve druge aspekte njihove svakodnevice. Spominje se i rivalstvo među djecom na temelju materijalnog statusa. („*Ne potiče se njihova samostalnost na neki način putem stalnog udovoljavanja, kupovanja, poklanjanja... A vrijednosti su ove koje trenutno vladaju u društvu - pretežito materijalne.*“(2), „*Djeca u nižim razredima su se svađala*

oko toga tko ima skuplji parket u stanu i tko ima više teta čuvalica. Imaju nemjerljive stvari, one koje su nama nezamislive, oko kojih se natječu. Koliko će roditelj kome više kupiti nečega, gdje će se ići na putovanja...I tako rade razlike među sobom, koje se ne dijele više na siromašne i bogate, već se među tim bogatima cijepaju dlačice i finese. Možda je to dječje rivalstvo, ali po meni to nekada poprimi razmjere koji su zabrinjavajući.“ (1), „Ono što smo kolegica i ja zaključile je da je za njih novac mjerilo vrijednosti. Da se sve može s novcem nadoknaditi i kompenzirati.“(3), „Neki roditelji žele da su im djeca uspješna, poslušna, da se ponašaju u nekim okvirima, ali većina njih odgaja djecu na način da je novac bitan u životu“(4), „Djeca su vrlo brzo upoznala vrijednost novca- koliko se s čim može platiti ili kupiti. I to je njima automatizmom davalo osjećaj moći obzirom na svoje kolege, prijatelje.“(5)). Također spominju kako im je vrlo bitan status moći u društvu, bilo trenutni koji imaju pa ga njeguju ili onaj status moći koji teže ostvariti u budućnosti u društvu. („Mali su snobići. Snobizam je prisutan. Njeguju status, bitno im je. Cure dolaze sređene u školu, ti vidiš da im je bitno kako izgledaju. Većini je isto bitno, ali ti uvijek vidiš razliku kod njih.“(1), „Postoji veliki pritisak oko upisa u gimnazije jer gimnazije vode ka fakultetu, a fakultet ka višem socijalnom statusu, plaći i karijeri.“(1), „Oni su bili ti koji vode kolo u društvu. Obično nastupaju sa stavom „ja mogu sve“, ja imam moć“, odnosno „moj tata ima moć“ i onda automatizmom to djeca preslikavaju na sebe.“(5), „Bilo im je bitno nositi marke i pokazati svoju moć.“(5)).

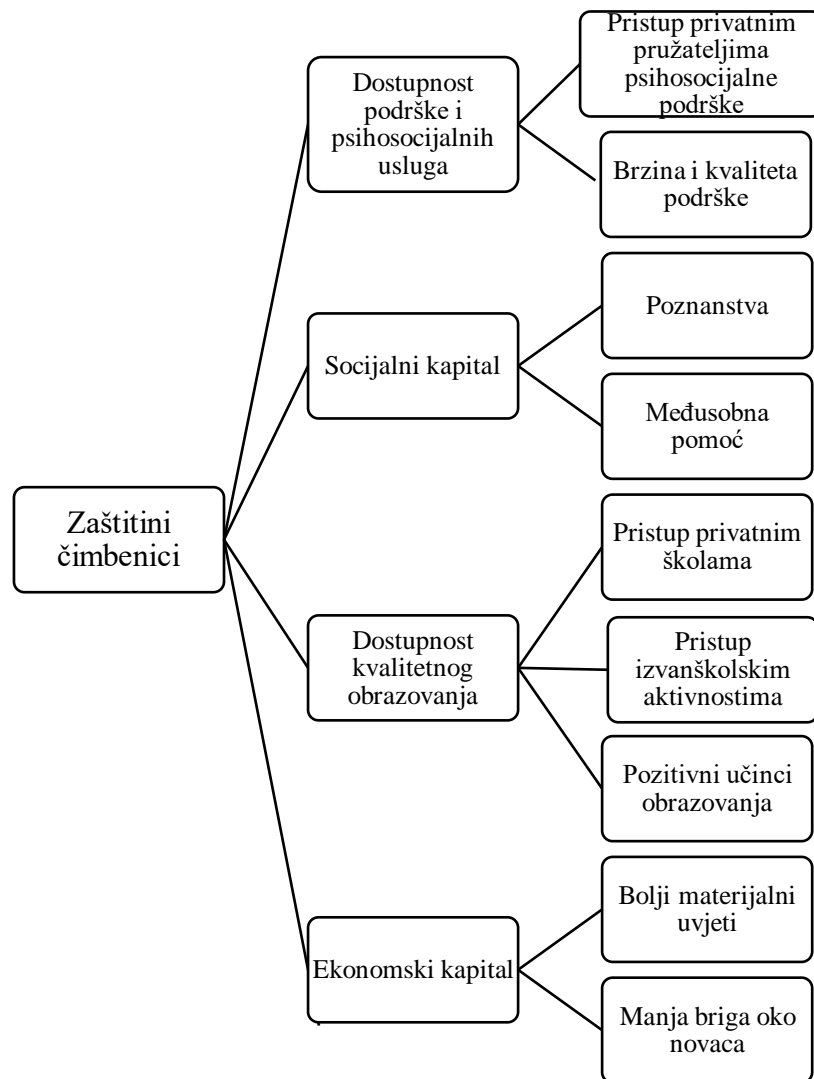
Nadalje, kada su sudionici uspoređivali količinu truda koju ova djeca i mladi ulažu u svoje obrazovne zadatke ili u neke druge aktivnosti većeg značenja, često su isticali njihovu neaktivnost, nezainteresiranost i komfor koji proizlazi iz „sigurnosti“ koju novac i time dostupnost različitih oblika dodatne podrške pruža. Spominjali su kako time što im je gotovo sve dostupno ne vide pravu vrijednost određenih stvari i kao da time nisu dio realnog svijeta u kojem ostali moraju uložiti veću količinu truda da bi postigli npr. jednake školske rezultate. („Neka djeca su samouvjerena do mjere da ne prate na satu, ne pišu zadaće, nikakvu aktivnost na satu ne daju, poštovanje prema učiteljima je jako nisko. Jer znaju da će doći doma i njemu će biti plaćene instrukcije, s njim će sjedit neka profesorica. I tada postoji ta subjektivna bahatost.“(1), „Znaju da će ih roditelji izvući ili da će instrukcije to pokrit, pa ne moraju pratiti nastavu jer znaju da imaju podršku doma.“(1), „Djeca se nalaze u nekakvom oblaku, gdje su

odmaknuti od realnosti na način da im je sve dostupno, da ne uviđaju pravu vrijednost nekih stvari, misle da ne moraju uložiti vlastiti trud da bi nešto postigli i tu onda dolazi do problema gdje zanemaruje svoje školske obaveze i njima se ne posvećuju dovoljno misleći da će im sve biti osigurano u obitelji.“(2), „Oni su često smatrali da njima škola ne treba. Nisu vidjeli svrhu toga. Jer im je budućnost na neki način bila zagarantirana.“(5).

4.2. Zaštitni čimbenici u obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa

Analiza odgovora sudionika istraživanja na drugo istraživačko pitanje o tome koje zaštitne čimbenike prepoznaju kod djece i mladih u obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa, pronađene su sljedeće teme: 1) dostupnost podrške i psihosocijalnih usluga, 2) socijalni kapital, 3) dostupnost kvalitetnog obrazovanja i 4) ekonomski kapital.

Navedene teme i podteme grafički su prikazane na Slici 2.

Slika 2. Zaštitni čimbenici u obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa

Dostupnost podrške i psihosocijalnih usluga

Dostupnost različitih usluga i oblika podrške koju obitelji visokog socio-ekonomskog statusa ostvaruju putem svojih novčanih mogućnosti, stručnjaci doživljavaju kao osnovni zaštitni čimbenik u odrastanju djece i mladih u obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa. Svi sudionici su ovaj čimbenik primarno istaknuli te su ga opisali kao temeljni resurs u prevenciji i rješavanju problema u ponašanju djece i mladih iz ovakvih obitelji.

U navedenom kontekstu su pojasnili da takve obitelji rijetko kada traže pomoć unutar sustava socijalne skrbi jer ne žele biti dio tog sustava te dobivati profesionalnu podršku

unutar državnih institucija kao što je CZSS, pa čak i od strane stručnjaka škole. Kada naiđe neki problem, okreću se privatnicima koji pružaju usluge podrške i zaštite. (*„Oni će stvarno kada se primijeti i kada roditelji postanu svjesni imati podršku sa stih strana, misleći na stručnjake. Odvest će ga psihologu, otići će na neke razgovore. Ako su neke teškoće u pitanju, dijete će biti uključeno u sve moguće terapije, u dodatne programe“*)(1), *„Oni prije svega mogu koristiti i druge oblike pomoći izvan sustava, kad to govorim mislim na stručnjake profila psiholog, terapeut, psihijatri i drugo* (2), *„Siromašna djeca su osuđena samo na školu, a ovi imućniji imaju podršku sa svih strana.“* (1), *„Roditelji radije prije odu u Centar za mentalno zdravlje ili neku službu za prevenciju ovisnosti ili rješavaju problem sa psihologom ili privatnim kanalima. Oni imaju novaca riješiti putem privatnih psihoterapeuta ili nešto.“* (3), *„Mi smo njima prva točka. Oni kod nas dobiju neke informacije, ali dalje odlaze kod privatnih terapeuta ili na testiranja.“* (4)). Ispitanici su spomenuli da se najčešće na to odlučuju radi brzine usluge jer njome zaobilaze liste čekanja i moguće probleme zakašnjelih intervencija te ostvaruju pristup raznolikim oblicima podrške, mogu birati profil stručnjaka s kojim žele raditi i takav rad može biti kvalitetniji ili specifičniji od onoga koji nude stručnjaci u državnim institucijama. (*„Zaštitni čimbenik je zasigurno dostupnost podrške. To su djece koja nikada neće biti sustavno na nekoj listi čekanja, da se ne zna za njihovu potrebu. Općenito novac otvara vrata tome i toj dostupnosti. Ta dostupnost podrške omogućava da se prije reagira na adekvatan način- neće se čekati, odugovlačiti.“* (1), *„Prisutna je dostupnost, brzina i način na koji se reagira adekvatno ukoliko se primijete problemi.“* (1), *„Oni tamo brže dolaze na red.“* (2), *„I roditelji se često odlučuju na takav oblik pomoći, stručnjaci su im možda posvećeniji i nude specifičan oblik pomoći.“* (3), *„Naravno oni tamo mogu izabrati svojeg terapeuta ili poslušati savjet od osobe za koju su čuli da je kvalitetnija.“* (4)).

Socijalni kapital

Sudionici su ukazali na važan zaštitni čimbenik koji se tiče međusobnih poznanstva i bogate socijalne mreže izgrađene od ljudi u višem socijalnom statusu. Spomenuli su kako u teškim trenucima široka socijalna mreža može poslužiti kao potencijal za dobivanje informacija, širenje kontakta, međusobno pomaganje itd. Takav socijalni

kapital može poslužiti kao intenzivan zaštitni faktor u prevladavanju kriznih situacija jer se radi o visoko obrazovanim ljudima različitih profila koji si međusobno mogu pružiti različite oblike podrške. („*Bolja socijalna mreža koja dolazi iz pozicije roditelja.*“ (2), „*Ako ne znaju kod koga doći-imaju poznanstva. Jer su to visoki krugovi ljudi, pogotovo liječnički, i onda se svi znaju i kojeg kolegu tražit za koji savjet i sve ostalo... Dostupni su im brojevi telefona ljudi koji se time bave, možda znaju nekoga pa će se međusobno preporučit...*“ (3), „*A znaju za sve te ljude preko drugih roditelja, svojih ostalih poznanika...*“ (4)).

Dostupnost kvalitetnog obrazovanja

Sudionici su istaknuli kako je djeci iz imućnih obitelji dostupno obrazovanje u privatnim školama i vrtićima, kroz koje u pravilu mogu dobiti kvalitetniju edukaciju ili ostvariti mogućnost participacije u specifičnim vrstama odgojnih pristupa poput Montesorri pedagogije i slično. Također, spominju veću uključenost djece u raznolike izvanškolske aktivnosti koje potiču kvalitetan razvoj i napredovanje djece i mladih u različitim područjima. („*Djeca su od male dobi uključena u kvalitetan sustav, od privatnih vrtića, Montesorri pedagogije.*“ (1), „*Većinom idu u glazbene škole, plesne, na sport.. Imaju aktivnosti u koje su od jako male dobi uključeni.*“ (3), „*A onda, to su djeca koja pohađaju privatne škole i često nisu dio našeg sustava obrazovanja...*“ (4)). Ističu da takva edukacija i izvanškolske aktivnosti daju dobre rezultate koji se mogu prepoznati u većem samopouzdanju djece te razvoju specifičnih vještina, dok većina siromašne djece nema pristup takvom obrazovanju. („*Djeca su puno samopouzdanija jer imaju dosta drugih kanal gdje kupe neku vjeru u sebe*“ (3), „*Sve one stvari koje se potiču od male dobi, vide se kasnije nijanse od ostale djece.*“ (1), „*...pa takvo obrazovanje njima donosi druge koristi radi kojih su ih roditelji tamo i upisali.*“ (4)).

Ekonomski kapital

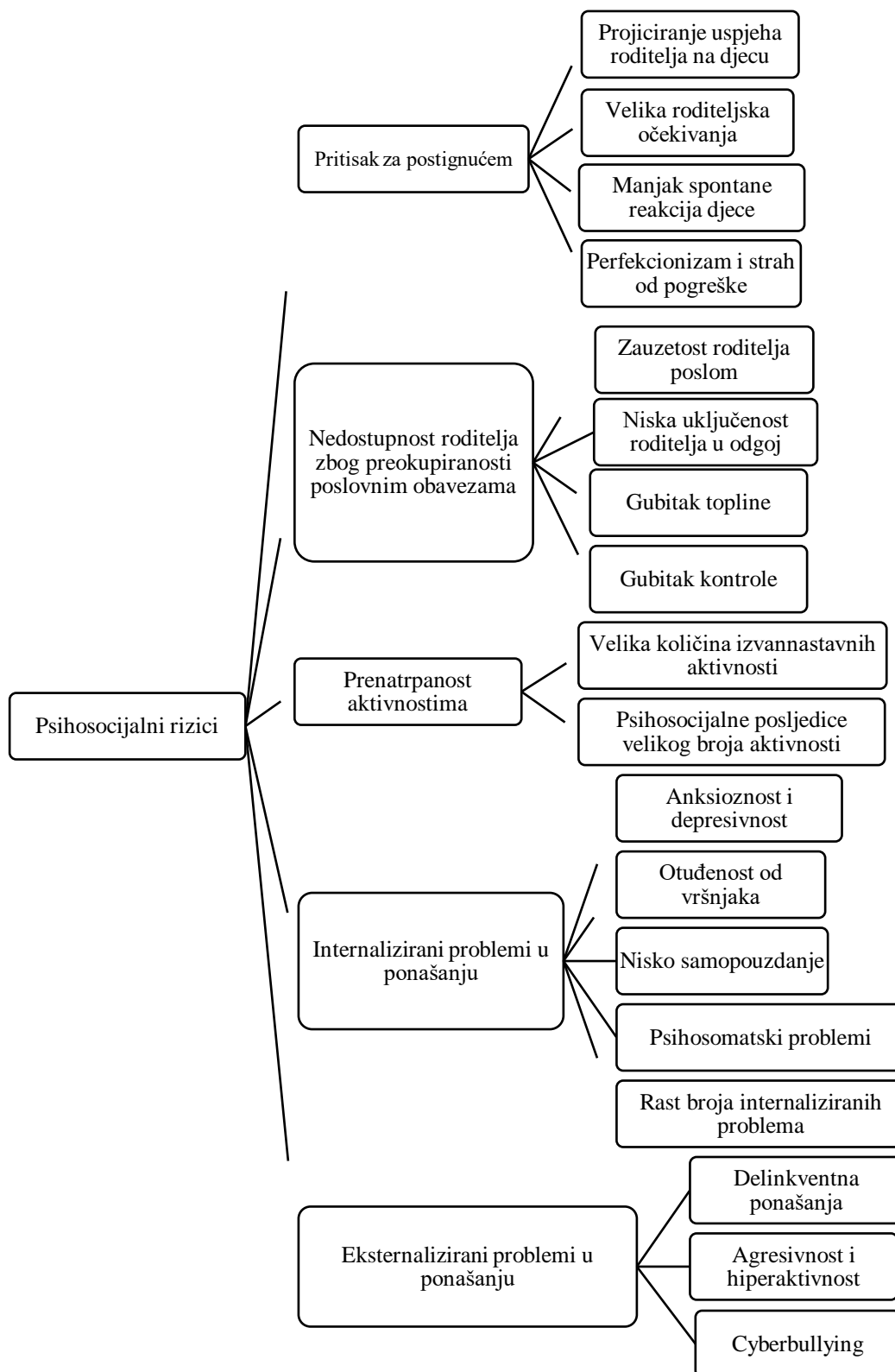
Ekonomski kapital su sudionici istraživanja opisali kao važni zaštitni čimbenik koji omogućuje ne samo bolje materijalne mogućnosti članovima obitelji, već i veću rasterećenost roditelja od stresa oko osiguranja sredstava za život. („*Zaštitni faktor je*

njima ta blagodat u kojoj žive, taj novac...“(3), „Sve ostalo ne bi moglo biti ostvarivo bez novaca kojim raspolažu. To je temelj i izvor zaštite djece i omogućuje im neku nebrigu za budućnost...“(1), „Oni su mogli imati sve što je u skladu njihovoj dobi bilo bitno. A to je- hrana, odjeća, obuća. Ono po čemu se oni ističu među svojim vršnjacima i to je bilo bitno. Ta količina novaca je njima bila dostatna da kupuju marke.“(5), „Svakako materijalni uvjeti jer onda obitelji ne odvlači pažnja borba za egzistenciju i mogu se bolje organizirati, posvetiti djeci, odvojiti više vremena.“(2), „Prvo na ljestvici je novac koji im omogućuje da su i u manjem riziku od ostale djece. Oni su od starta u boljem položaju.“(4)).

4.3. Psihosocijalni rizici kod djece i mladih iz obitelji visokog socio-ekonomskog statusa

Obradom rezultata istraživanja dobivenih na treće istraživačko pitanje o tome koje psihosocijalne rizike stručnjaci prepoznaju kod djece i mladih koji dolaze iz obitelji visokog socio-ekonomskog statusa, dobivene su sljedeće teme: 1) pritisak za postignućem, 3) nedostupnost roditelja zbog preokupiranosti poslovnim obavezama, 4) prenatrpanost aktivnostima, 5) internalizirani problemi u ponašanju, i 6) eksternalizirani problemi u ponašanju.

Grafički su navedene teme i podteme prikazane na slici 3.

Slika 3. Psihosocijalni rizici kod djece i mladih iz obitelji visokog socio-ekonomskog statusa

Pritisak za postignućem

Sudionici istraživanja su istaknuli da roditelji iz obitelji visokog socio-ekonomskog statusa često na djecu projiciraju svoja visoka očekivanja u pogledu uspješnosti u školi i budućoj karijeri, što na djecu stavlja veliki pritisak. („*Cilj je staviti fokus na uspjeh u školi kroz: „Moraš biti dobar kao i ja.“ Roditelji su jako uspješni u svojoj karijeri i to se jako projicira na djecu, od početka razvoja.“(1), „Vrijednost obrazovanja je bitna. Većina tih roditelja koji imaju veća primanja, očekuju od djece i više obrazovanje, ali bez većeg svojeg roditeljskog angažmana.“(3), „Pošto su to djeca uglednih ljudi i pohađaju škole bilo privatne ili naše, često su pod pritiskom da postanu kao svoji roditelji.“(4)). Strogo vrednovanje rezultata i vidljivih postignuća djecu obično prati od samog početka školovanja te s vremenom postaje preveliki emocionalni teret jer djeca nerijetko dobivaju poruku od roditelja da vrijede toliko koliko su uspješni, a sav njihov trud vrednuje se samo kroz postignute mjerljive rezultate. Očekivanja u pogledu obrazovnih ishoda su obično vrlo visoko postavljena jer su i sami roditelji visoko obrazovani te očekuju bar toliku, ako ne i višu razinu obrazovanja kod svoje djece. Roditeljski perfekcionizam i želju za uspjehom ne prati u dovoljnoj mjeri briga roditelja za socio-emocionalno stanje djece. („*Baš je veliki fokus na djecu od samog početka školovanja.“(1), „Roditelji su previše usmjereni na uspjeh i neka vidljiva postignuća, manje su usmjerena na njihovo socio-emocionalno stanje. Od petog razreda kreće strah oko upisa u srednju školu jer „sad je vrijeme, sad treba potegnut“ pa po meni dijete nema kada biti dijete.“(1), „Škola je jedan bitan segment njihove vrijednosti, da su očekivanja da budu savršeni, da budu 5.0. Kod tih roditelja je 5.0 jako bitan.“(2), „I time moraju ostvariti dobar prosjek u školi, jer kao šta sam rekla pritisak je da postanu kao svoji stariji.“(4)).**

Stručnjaci su primijetili da djeca iz imućnih obitelji u školskom okruženju obično reagiraju kompetitivno, da se boje neuspjeha te imaju potrebu uvijek biti u svemu najbolja i unaprijed pripremljena. („*I to je vrlo uočljivo jer takva djeca kada dolaze na procjenu su jako pripremljena. Znaju već sva slova, znat će pisat, čitat, znat će računat, a opet s druge strane ove neke spontane normalne stvari koje djeca kroz neku igru razvijaju, nije toliko vidljivo.“(1), „I tako ih se ne pušta da budu učenici, da uče u školi, već dolaze pod pritiskom da već tada moraju biti spremni.“(1)).*

U atmosferi kompeticije djeca postaju vrlo osjetljiva na uspjeh drugih, ne znaju prihvatiti svoj neuspjeh ili činjenicu da su nekada nešto napravila dovoljno dobro, no ne nužno i odlično da bi bili nagrađeni. Često ne samo da krive sebe radi svakog neuspjeha već osjećaju i krivnju prema roditeljima koje su time na neki način razočarali. Ekstrinzična motivacija je ono što ih pokreće i svoju vrijednost gledaju kroz postignuti uspjeh. Također, težnja perfekcionizmu nerijetko seže do toga da osjećaju veliki strah od pogreške ne samo u školskom kontekstu već i ostalim područjima života. Želja da stalno postižu uspjeh, utišava njihovu motivaciju i spremnost da se uključe u aktivnosti u kojima nisu apsolutno sigurni da će se pokazati uspješnima.

U pogreškama vide samo nazadovanje, kaznu i krivnju, a ne i priliku za učenje i osobni razvoju. Time što teže isključivo jednom cilju, a to je biti nagrađen i biti najbolji, gotovo sve vide kao prijetnju pa tako i svoje kolege u razredu. Postaju vrlo kompetitivni, što kasnije može rezultirati i regresijom i nekim nerazmjernim reakcijama na „neuspjeh“. Pošto se vječno trude da budu bolji i često im to uspijeva, naučili su da do nagrade vrlo lako dolaze i tako prolaze kroz život sa niskom tolerancijom na čekanje, odgodu, naznaku neuspjeha, konkurenciju itd. Sudionici istraživanja zaključuju da im se time ne dopušta da budu ono što bi trebali biti - djeca slobodna pogriješiti, učiti iz svojih pogrešaka, razviti zdravi odnos s gubitkom, naučiti se intrinzično motivirati i cijeliti sebe izvan svojih okvira „uspješnosti“. (*„Dolaze u kabinet sa rečenicom „Mama je sjedila sa mnom četiri sata i učila. Ako to sada neće biti za ocjenu odličan, mama će biti ljuta na mene.“ Kao da nekad ne znaju razdvojiti da je nekad dovoljno dobro to što su napravili i uložili. Uvijek teže višem i doza perfekcionizma se stavlja u njihove glave.“*(1), *„Djeca koja su labilnija, koja imaju teškoća u odnosima sa drugom djecom ili imaju probleme mentalnog zdravlja, s pritiskom za školsku uspješnost se teško nose. I upravo zbog tog su i kod nas u CZSS-u.“*(3), *„I takva djeca su jako kompetitivna i uvijek traže neko odobrenje, kimanje glave, pohvalu...“* *„Jesam li na dobrom tragu ili jesam li pogriješio?“* (1), *Kod te djece je da nisu ni ušla u školu, a već imaju neki pritisak na leđima poput „Ja moram bit uspješan, ja moram bit najbolji“*(1), *„Jako se perfekcionista. Neće se javiti na satu, neće dići ruku ako nije siguran u odgovor“* (1), *„Imala sam primjer jedne djevojčice koja se nikada nije javljala na satu, uvijek je šutila, ali imala odlične ocjene na testu. Tada smo pričali sa tatom i čuli da on njoj često kaže: „Ako nemaš ništa pametno za*

reći, radije šuti“ i to se u tolikoj mjeri ukorijenilo u nju da nikada nije bila sigurna dali je točno i pametno to što ona želi reći.“ (1), „Boje se pogriješiti jer im je postojan već neki pritisak.“(1), „Djeca jako teško prihvaćaju neuspjeh. Ne samo akademski, već postojanje nekog međusobnog rivalstva, npr. dijete će se rasplakati ako prvi nije predao test. Kratko im traje tolerancija na čekanje, na odgodu, na to da ne možeš odmah dobiti sve i biti uspješan.“(1), „Oni se teško nose sa pritiskom za školsku uspješnost i onda mogu doći do nas radi toga.“(4).

Nedostupnost roditelja zbog preokupiranosti poslovnim obavezama

Sudionici istraživanja primijetili su kroz svoj profesionalni rad da roditelji iz imućnih obitelji obično imaju manje prilike direktno sudjelovati u odgoju djece te da zbog preokupiranosti poslovnim obavezama rijetko imaju prilike provoditi slobodnog vremena s djecom. („Postoji rizični čimbenik gdje su roditelji zauzeti poslovima pa nemaju dovoljno vremena za djecu.“ (1), „Roditelji puno rade.“(2), „Toj djeci je puno toga dostupno, a roditelji većinu vremena rade i nemaju nekog pretjeranog vremena se baviti djecom jer su okupirani poslom, obavezama oko kuće i tu taj odgojni aspekt manjka. Nemaju vremena aktivnije se baviti sa djecom...“(3), „To su roditelji koji stalno žure. Dogovori oko sastanaka se odužuju, a djeca onda i čekaju na njihovo vrijeme od kojeg onda najviše i budu sami.“(4), „Roditelji su dosta radili pa su djeca bila negdje na margini.“(5)). Sudionici ističu da su u obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa bake i djedovi te dadilje česta zamjena za roditelje u odgoju djece („Često je da u odgoju djece više sudjeluje okolina nego sami roditelji. Meni se dogodilo da procjenu dolaze bake i djedovi, jer su roditelji na poslu, i jako puno ljudi kod njih se izmijene kroz tete čuvalice.“(1)), te ističu nisku uključenost roditelja u školovanje i zainteresiranost za pomoć pri rješavanju školskih obaveza („Roditelji nisu sudjelovali puno u segmentima školovanja djece. Izbjegavali su kontakte i sa školom.“(5)). Time što postoji manjak zajedničkog slobodnog vremena, gubi se i određena toplina i prisnost u odnosu roditelja i djece, što djeca kasnije kompenziraju kroz intenzivno korištenje društvenih mreža i slično. Sudionici opisuju da distancirani odnos i nedostupnost roditelja obično vodi internalizaciji problema kod djece povezanih s doživljajem djece da su roditeljima manje vrijedni i da im nisu važniji od

njihova posla. („Roditelji se ne mogu potpuno posvetiti. Neka toplina roditeljska se traži na druge načine...“ (1), „Djeca imaju nekad osjećaj da nisu bitna roditeljima.“ (2), „...pa radi takve samoće ta djeca često mogu imati probleme i prihvate da to vrijeme moraju biti sami...“ (4), „Roditelji su svoju ljubav kupovali s novcima.“ (5), „Nije bilo puno empatije. Odnosili su se prema njima kao da ih mogu kupiti...“ (5)). Također, nedostatak roditeljske kontrole u odgoju djece može rezultirati i određenim eksternaliziranim problemima tj. rizičnim ponašanjima. („...i onda su takva djeca prepuštena sama sebi.“ (2), „...djeca su većinu svog vremena u školi ili na aktivnostima ili na mobitelima i igricama i onda roditelji gube kontrolu nad njima. Tad roditelji imaju problem jer ne znaju šta djeca rade na društvenim mrežama i u slobodno vrijeme.“ (3)).

Prenatrpanost aktivnostima

Sudionici istraživanja primjećuju da velika dostupnost izvanškolskih aktivnosti ponekad dovede do toga da djeca iz imućnih obitelji jako puno svojeg slobodnog vremena provode u takvim strukturiranim aktivnostima što im oduzima slobodno vrijeme za igru i opuštanje. Želja za sudjelovanjem u velikom broju izvanškolskih aktivnosti proizlazi iz već spomenute želje za postignućem i postizanjem što boljih rezultata u svim područjima. Poznato je da različite kreativne, sportske i druge izvanškolske aktivnosti iziskuju kod djece veliki angažman i jako puno vremena, pa uz sve školske obaveze i dodatne instrukcije, djeca postaju umorna prenatrpanim rasporedom i jedva „preživljavaju“ takvu svakodnevicu. Sve navedeno može dugoročno ostaviti i negativne posljedice na njihovo psihičko i fizičko zdravlje. („Postoje opterećeni učenici koji po svaki dan imaju more instrukcija, more učenja, aktivnosti od kojih su umorni.“ (1), „Toj djeci je jako puno toga dostupno. Idu na sport, na glazbu i sve im je puno toga natrpano.“ (3), „Djeca su većinu svog vremena u školi ili na aktivnostima.“ (2), „Uključenost u sve moguće dodatne programe poticanja razvoja, kognitivnih vještina, matematičkih vještina ili sportskih.“ (1), „Kao šta sam rekla, uz privatne škole oni idu i na ostale aktivnosti koje bi ih trebale nadograditi i ispuniti vrijeme, a opet i potaknuti na neke nove nadarenosti.“ (4), „I onda dođu u školu i ti vidiš da jedva preživljavaju taj tempo.“ (1), „Radi umora i jer nemaju

vremena za druženje s vršnjacima, nikakvi izlasci, nego samo škola i ocjene, sve to dovodi do toga da se povlače u sebe“ (1).

Internalizirani problemi u ponašanju

Sudionici su u svojim odgovorima jako često spominjali različite oblike internaliziranih problema u ponašanju koja uključuju probleme mentalnog zdravlja, poput depresije i anksioznosti te ispitne anksioznosti koja postaje sve češća pojava u populacije djece, a posebno je izražena kod ove skupine djece. (*„Radi umora, nemanja vremena za druženje s vršnjacima, nikakvi izlasci, nego samo škola i ocjene dovodi do toga da se povlače u sebe ili idu prema simptomima depresije ili anksioznosti. Ispitna anksioznost je najčešće prisutna. Hodnici su puni djece koji se brinu kao kada smo se mi brinuli na faksu praktički, kao da je pitanje pada ili prolaza ispita. Granica stresa iz srednje škole i faksa se povukla i na osnovu školu. Što je zabrinjavajuće.“(1), „...isključivo teškoće mentalnog zdravlja, gdje se javljaju depresivnost, anksioznost..(3), „U CZSS su oni radi svojih poteškoća koje su često početak anksioznosti, anksioznost radi škole, ili možda i početak depresija, ali to je jednako kod sve djece.“(4)). Javlja se povlačenje u sebe, otuđenost i velika usmjerenost na društvene mreže. (*„Otuđenosti ili ako borave previše vremena sami onda su jako usmjereni na društvene mreže pa od tud proizlazi dio problema.“(2)). Spominje se i problem niskog samopouzdanja koje proizlazi iz nesigurnost u sebe, manjkavosti vještina za rješavanje vršnjačkih sukoba unutar školskog okruženja. (*„To su djeca koja su nesigurna, koja imaju nisko samopouzdanje, koji nemaju vještine usvojene da se uspiju nositi s teškoćama u nekim među vršnjačkim odnosima.“(1)). Uz sve navedeno, sve češće se kod djece i mladih pojavljuju psihosomatski problemi kao posljedica prisutnosti ranije spomenutih rizika. (*„Generalno u cijeloj školskoj populaciji uspjeh sve više uzima maha, posebice u Zagrebu, pa su prisutni psihosomatski problemi- jako puno djece ima mučnine, glavobolje, povraćanje. Ali kod onih kod kojih je pritisak veći, mučnine i strahovi su češći. A to najčešće nisu djeca nižeg socio-ekonomskog statusa već oni bogatiji.“(1)).****

Sudionici ističu kako generalno par godina unazad postoji trend porasta internaliziranih te smanjenja eksternaliziranih problema. Napominju da se broj

slučajeva djece koja dolaze iz obitelji niskog i visokog socio-ekonomskog statusa u sustavu socijalne skrbi izjednačava, pod pritiskom novih izazova, pandemije, globalnih promjena itd. („U zadnjih par godina i sa Koronom, mi u CZSS-u se bavimo više internaliziranim problemima djece, više nego eksternaliziranim problemima.“ (3), „Problemi mladih i novi izazovi s kojima se susreću sad uslijed novih globalnih promjena i pandemija i sve veće izloženosti medijima, mislim da će zastupljenost ove kategorije biti podjednaka sa onima nižeg socio-ekonomskog statusa. Kao i kod socijalne anksioznosti koja se sve češće spominje.“ (2), „Eksternaliziranih problema unazad par godina nema.“ (3), „To su te nove poteškoće djece koje se javljaju unazad par godina...“ (4)).

Eksternalizirani problemi u ponašanju

Sudionici istraživanja naglašavaju da se kod djece koja dolaze iz imućnih obitelji nerijetko mogu pojaviti i eksternalizirani problemi u ponašanju, od kojih su vrlo česti zlouporaba sredstava ovisnosti (cigareta, alkohola, marihuane i drugih opojnih sredstava) te sklonost problematičnom kockanju na Internetu te sudjelovanje u klađenju. Ističu se i situacije delinkventnih ponašanja koji su bili popraćena kao i kaznena djela, poput krađa i razbojstava. Navedeni rizičnih faktori, prema riječima sudionika istraživanja, izravan su rezultat olakšanog pristupa i veće dostupnosti neprimjernih sadržaja zbog visoke ekonomske moći i slabog roditeljskog nadzora („Postoje neprimjerena ponašanja učenika - alkohol, pušenje, markiranje...“ (1), „Prisutna je delinkvencija, kada dječaci ili djevojčice žele zgrabiti svoje mjesto pod suncem ili privući pažnju. Pušenje koje je najčešće, alkohol...“ (1), „Obično djece imućnijih roditelja imaju veće džeparce i onda to znači i lakšu dostupnost nekih neprimjerenih sadržaja, pritom mislim na alkohol i drogu, eventualno kockanje na Internetu, klađenje i slično. Gdje djeca lakše stupe u kontakt s takvim stvarima. (2), „Njima je dostupno gotovo sve, oni imaju novac i mogu si priuštiti svašta...Pušenje trave je jako veliki problem ...“ (3), „Oni sve ranije kreću konzumirati alkohol ili pušiti iza škole. Nije ih strah...“ (4), „Oni su kroz novac mogli sebi kupovati i cigarete i alkohol...“ (5), „Bile su i situacije krađa, iako realno ta djeca nisu imala potrebu krast. Nisu imali potrebe jer su imali dovoljno novaca. Bilo je i razbojstava.“ (5)).

Nadalje, spominju se problemi hiperaktivnosti, ometanja na nastavi i agresivnih ponašanja u školi. („Radi izolacije od roditelja žele privući pažnju na sebe kroz ometanje na nastavi. (1), „Može se javiti hiperaktivnost, agresija...“(3), ...suicidalnost, samoozljeđivanje je veliki problem...“(3), „...mladi i djeca dolaze vezano za teškoće u školi i tako povezane ponašajne probleme.“(2), „Puno su na mobitelima i često ne prate nastavu ili im se mobiteli oduzimaju što ih jako razljuti pa mogu ući u svađe, prepirke...“(4), „Bili su i poremećaji u ponašanju popraćeni agresijom.“(5)).

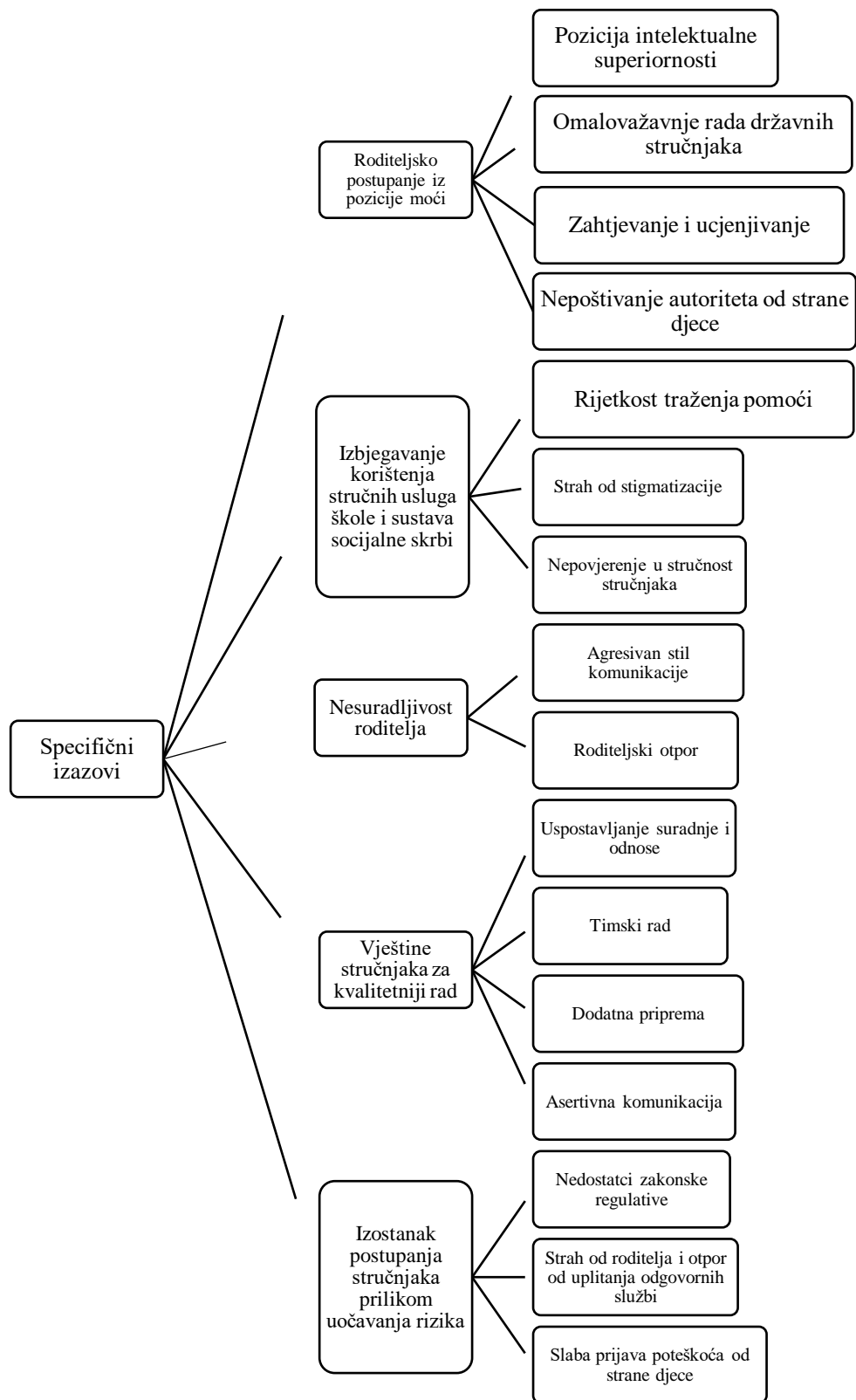
Ono što je aktualno u novije doba jest i cyberbullying koji je itekako ostvariv među djecom i mladim višeg statusa radi posjedovanja određene količine kvalitetne tehnologije, lakšeg pristupa Internetu te manje kontrole roditelja. („Prisutan je cyberbullying preko društvenih mreža, pa si svašta pišu, dopisuju se, svašta si šalju... Izloženi su internetu i oni su izvan malo veće kontrole za razliku od druge djece.“(1), „...kroz par razgovora je i spomenuto nasilje preko interneta, ali ne daju dalje važnost tome...“(4)).

Općenito, zamjetno je da visoki iznosi džeparaca, uz manjak kontrole od strane roditelja, te naglašena potreba za prihvaćanjem i privlačenjem pažnje na sebe, može rezultirati pojavom svih spomenutih rizičnih ponašanja.

4.4. Specifični izazovi stručnjaka u radu s obiteljima

Na temelju svog profesionalnog rada s imućnim obiteljima, bilo u školi ili unutar sustava socijalne skrbi, stručnjaci su opisali izazove s kojima se susreću u radu s ovom korisničkom skupinom. Na temelju analize odgovora sudionika istraživanja vezanih uz ovo istraživačko pitanje uočene su slijedeće teme: 1) roditeljsko postupanje iz pozicije moći, 2) izbjegavanje korištenja stručnih usluga škole i sustava socijalne skrbi, 3) nesuradljivost roditelja, 4) vještine stručnjaka za kvalitetniji rad, i 5) izostanak postupanja stručnjaka prilikom uočavanja rizika.

Teme i podteme su prikazane grafički na slici 4.

Slika 4. Specifični izazovi stručnjaka u radu s imućnim obiteljima

Roditeljsko postupanje iz pozicije moći

Sudionici istraživanja su istaknuli da se u radu s imućnim obiteljima susreću s brojnim izazovima, među kojima se ističe roditeljsko postupanje iz pozicije intelektualne superiornosti, čime se narušava odnos suradnje. Prema riječima sudionika istraživanja, posebno im je teško uspostaviti kvalitetnu suradnju s roditeljima koji raspolažu različitim izvorima moći te pokušavaju na različite načine (svojim intelektualnim kapacitetima, ekonomskom moći, načinom komunikacije „s visine“ i sl.) uspostaviti određenu dominaciju nad stručnjacima i utjecati na tijek i rezultate rada stručnjaka. (*„Oni nama dolaze sa pozicije moći, nekad misle da znaju više od nas. Imali smo primjer nasilja u obitelji, ti su roditelji visokoobrazovani sa menadžerskim plaćama, gdje su došli s djetetom koji ima ADHD i visoko je osjetljivo dijete, a nama je došla mama i nosila nam je svu literaturu koja ona posjeduje da nam pokaže kako je ona brižan roditelj, a zapravo se stavila u poziciju da ona zna više od nas i više od učiteljice koja ima to dijete u razredu. Oni zapravo dolaze sa intelektualnom moći i moći koju im daje to njihovo bogatstvo.“* (3), *„Kada naiđe neki problem i kada je nužno da stručna služba urgira oni dođu sa puno više informacija. Raspitaju se za sve žive pravilnike, zakone i baš dođu naoružani...To su roditelji najčešće pravnici ili doktori koji sami po sebi barataju s puno više informacija nego ja kao stručnjak u školi imam. Oni su pročitali cijeli zakon o odgoju i obrazovanju, znaju svaku rupu u njemu, dok ti znaš u pravilu ono čega se moraš držati i što možeš iskoristiti.“*(1), *„Oni od starta misle da znaju više od nas. Pristupaju nam s visine jer su prije nas razgovarali i sa drugim stručnjacima i misle da tako mogu temeljiti svoju bahatost. Mi smo dolje, a oni su nekako gore, za razliku od siromašnijih koji će te poslušati...“*(4)).

Također je prisutno i omalovažavanje rada stručnjaka kao onih koji rade u javnom sektoru, a plaća ih privatni sektor. (*„Imam osjećaj da radim u školi, iako dajem stručno mišljenje, i dalje sam dio škole koju oni plaćaju. „Mi plaćamo da bi vi radili“ često sam čula od njih i onda je iza toga uvijek slijedilo „Ja sad mogu tražiti što ja želim, vi mene ne smijete odbiti.“* (1)).

Sudionici istraživanja istaknuli su da se u praksi događa da imućni roditelji zahtijevaju od stručnjaka da sudjeluju u određenim ilegalnim radnjama, ucjenjuju ih ili vrše pritisak da donesu stručne odluke njima u korist putem osoba iz njihove socijalne

mreže. Pozicijom nadmoći imućni roditelji se pokušavaju izboriti za povoljniju poziciju u odnosu na roditelje nižeg socio-ekonomskog statusa. Očekuju drugačiji pristup, ne prihvaćaju samostalan i neovisan rad stručnjaka već pokušavaju diktirati tijek rada obzirom na svoje želje i potrebe, nalažu stručnjacima da postupaju kako im oni nalažu iz pozicije nadmoći. („Često traže velike zahtjeve i kreću zahtijevati sa neke visine: „Tko ste vi da vi meni sada to nećete dati?“ (1), „Kako je to sad u medijima prisutno gdje roditelji s obzirom na svoj nekakav status u društvu očekuju onda i bolji tretman za svoju djecu i pritom posežu za nekim dogovorima koji ne ulaze u neku legalnu sferu. Gdje očekuju da se djeci popušta, a time im se ne čini usluga.“ (2), „Oni će se raspisati, naći neku vezu, pustiti krakove kao hobotnica i dohvatiti će se netko koga znaju i taj netko će nazvati školu i krenuti će lagane ucjene. Po meni je izazov što uvijek imaju nešto čime te mogu ucijeniti. Nikad to nisu velike stvari, ali za velike stvari druge službe se uključuju.“ (1), „Radim u školi u zapadnom djelu grada i većinom su to roditelji sa završenim fakultetima i više te najčešće oni dolaze u kontakt s nama kada dolaze pred školu sa nekim svojim zahtjevima. To su većinom pitanja oko toga da li je dijete darovito te se traži da učiteljica mora dodatno raditi s njim. Ili ako je loš u matematici, a darovit u likovnom- traži se da se radi na obje strane. Rad na svim područjima od strane učiteljice.“ (1), „Najčešće već ranije potraže pomoć izvan škole, odvedu dijete logopedu, psihologu i uvijek pronađu nešto, i onda dođu s papirima „Evo nama je netko rekao, vi bi sad to trebali...Baš traže mišljenje sa svih strana, da idu s nečim konkretnim prema školi.“ (1)).

Prema modelu svojih roditelja, prisutno je da i djeca postupaju prema stručnjacima iz određene pozicije moći, ne poštujući autoritet i ne poštujući granice koje stručnjaci postavljaju u radu. Stručnjaci tvrde kako je to odraz njihova odgoja i da postupaju iz svoje koristi u većini slučajeva. („Neke upute koje su im davane i sam rad sa njima je bio otežan jer nisu prihvaćali autoritet. Nisu prihvaćali granice koje su im se postavljale. Jednostavno im taj dio nije bio prihvatljiv, jer kao i u odgoju nisu bili upoznati s time. Granice su prihvaćali samo u onom djelu kada je njima trebalo... Dakle čisto iz neke svoje osobne koristi.“ (5)).

Izbjegavanje korištenja stručnih usluga škole i sustava socijalne skrbi

Svi sudionici ovog istraživanja istaknuli su da su imućne obitelji vrlo rijetko korisnici dodatnih usluga unutar obrazovnog sustava i sustava socijalne skrbi. Iz iskustva sudionika istraživanja može se zaključiti da takvi roditelji obično ne prakticiraju tražiti pomoć za svoje dijete od strane stručnjaka iz javnih institucija, najčešće ne žele sami prijaviti problem niti sudjelovati u daljnjem radu institucija ako je određeni postupak već započet. Čak i ako su upoznati s mogućnostima i stručnim uslugama koje nude takve institucije, često zaobilaze njihov rad. („Roditelji će jako rijetko potražiti pomoć stručne službe škole. Rijetko kada se desi i da mi dijete koje ima potrebu dođe u kabinet i javi mi se s problemom. Oni siromašniji se više raspituju o mogućnostima pomoći od strane stručne službe.“ (1), „Kada naiđe problem, rijetko kada će takav roditelj reći: „Nek se on uključi kod vas na razgovore.“ nego će reći „Ok, odvest ćemo mi njega kod nekog poznatog psihijatra, psihologa..“ (1), „Roditelji CZSS zaobilaze, ne traže pomoć. Možda samo nekoliko prijava godišnje bude i traže pomoć, ali generalno zaobilaze. Mi se susrećemo s njima kroz dopise škola i kroz razvode brakova.“ (3), „Kod nas češće dolaze oni koji su upućeni od strane CZSS-a, a rijetki su oni koji prepoznaju sami Obiteljski centar kao oblik pomoći.“(2), „Svi oni ne mogu biti detektirani od strane CZSS-a. Oni mogu imati ove probleme, ali ne moraju biti prijavljeni CZSS. I tada, kada nisu došli putem prijave, rijetko kada nas dođu potražiti. Nismo im korisni, ne vide nas tako...“(4), „Izbjegavali su kontakte sa bilo kojom stručno službom sa kojom su dolazili u kontakte.“(5)).

Ono što su ispitanici istaknuli kao moguće razloge za takvo ponašanje imućnih roditelja jest nepovjerenje u rad institucija te strah od stigmatizacije. Važno im je sačuvati što duže svoj „zaštićeni“ status te se odupiru intervencijama javnih službi kako ne bi bili „zapisani“ i obilježeni kao „slučaj“ što kod njih to izaziva osjećaj sramote. Stoga se uvijek radije odlučuju svoje probleme rješavati u privatnom sustavu. („Postoji doza nepovjerenja i kada ljudi sebe poimaju kao dio socijalnog sustava onda se počinju doživljavati kao „slučajevi“ a to većina želi izbjeći i onda je tu potrebno raditi na tom otporu da bi se uopće krenuli koncentrirati na problem. Da postanu svjesni da se to događa i njima, bez obzira šta su zaštićeni sa ove ekonomske strane.“ (2), „Radije odlaze kod nekih privatnika da ne uđu u sustav i da ne bi bili evidentirani... Ne žele biti u tragu da su u sustavu. To je njima osjećaj sramote.“ (3),

„Nema razlika u postupanju kada naiđu neki problemi jer roditelji kada su bespomoćni i odluče potražiti pomoć onda nastupaju s određenom dozom povjerenja, međutim bogatiji roditelji onda mogu posegnuti za drugim oblicima pomoći onda na neki način izbjegavaju stigmatu, što im je jako važno. Pokušavaju izbjeći stigmatizaciju djece, stalo im je do toga i svojeg ugleda.“(2), „Oni ne žele biti povezani sa Centrom. Jer time ulaze u sustav, a sustav za njih nužno znači nešto loše.“(4).

Nepovjerenje roditelja prema radu stručnjaka prisutno je i u obrazovnom sustavu. Imućni roditelji često polaze od pretpostavke da se posao u javnim službama odrađuje manje kvalitetno u odnosu na privatni sustav u kojem se dodatno plaćaju usluge pa je samim time očekivana i viša razina stručnosti i posvećenosti korisnicima usluga. Stav nepovjerenja prema stručnjacima u javnom sektoru iskazuju kroz česta napadačka ponašanja, vrijeđanja, omalovažavanja i nastupanja s pozicije nadmoći i intelektualne superiornosti, kao da su oni stručniji od samih profesionalaca. (*„Oni će radije kada vide neki problem otići van škole, dakle van sustava, pronaći pomoć u privatnim institucijama nego se javiti učiteljici, razrednici ili ravnateljici. Postoji doza ne povjerenja i mišljenje „niste dovoljno stručni za moje dijete. Ispituju tvoju stručnost, ispituju tvoje znanje kao stručnjaka. Što nije uopće ugodno. Jer onda imaš osjećaj da nisi dovoljno kompetentan u razgovoru s njima. Što teško pada jer ti kao stručnjak u razgovoru s njima trebaš imat jak gard i jasan stav „ja ipak znam iz iskustva šta radim.“(1), „Često nastupaju napadački ... da učiteljica nije dovoljno pružila njihovom djetetu... Onda kreće napad na stručnu službu u stilu Vi ništa ne radite. Kad ste vi uopće vidjeli moje dijete... Neugodni razgovori su to.“ (1), „Nije baš da kreću s nekom dobrom pretpostavkom da vjeruju u školski sustav.“ (1), „...a zapravo se stavila u poziciju da ona zna više od nas i više od učiteljice koja ima to dijete u razredu. Oni zapravo dolaze sa intelektualnom moći i moći koju im daje to njihovo bogatstvo.“(3), „Uvijek je izazovno što nemaju vjeru u to šta ti radiš, što zastupaš... Kada izraziš svoje stručno mišljenje, ne drži im toliko vodu koliko bi im to isto mišljenje držalo da sam u nekoj ustanovi gdje mogu naplatiti to što sam rekla.“ (1), „Živimo u vremenu kada su nam informacije nikad dostupnije, od besplatnih edukacija itd., što je super ako se primjenjuje u pravu svrhu, a ne ako sam sebe prozivaš stručnjakom. Imam osjećaj da roditelji u pomažuće struke guraju prste i misle da znaju sve.“(1), „Teško je s njima razgovarati jer generalno nemaju povjerenja. U stručnu*

službu ili učitelje pa i školu. A povjerenje je jednako suradnji. Nikad nisam dobila rečenicu tipa „Radite šta mislite da je dobro“ od roditelja visokog socio-ekonomskog statusa. Već najčešće „mi mislimo da vi trebate...“ (1)).

Nesuradljivost roditelja

U odgovorima sudionika koji ukazuju na problem nespremnosti imućnih roditelja na suradnju sa stručnjacima, kao izražena poteškoća u radu s ovom kategorijom korisnika ističe se napadački, agresivan stil komunikacije. Stručnjaci opisuju iskustva u radu s imućnim roditeljima kao ona u kojima su doživjeli nerijetko roditeljske verbalne napade, fokusiranost na pronalaženje nedostatka u govoru stručnjaka te nespremnost na prilagodbu i teškoće oko pronalaženja zajedničkog termina budućeg sastanaka (*„Znači uvijek je neki napadački stil, rijetko kada dođu otvoreni za suradnju.“ (1), „A sve to im i dalje nije dovoljno. Prate svaku tvoju riječ, za svaku sitnicu će se uhvatit i ići u neki napad.“ (1), „Nekako ne postoji baš suradnja.“ (3), „Ono što je poteškoća jest usklađivanje termina ako su roditelji preokupirani poslom.“ (2), „Teško je sa njima utvrditi odnos. Rijetko kada ih vidate i onda kada dođu nisu spremni ući u suradnju.“ (4), „Bilo je izazovno dovesti ih do toga kako da surađuju.“ (5)).*

Sudionici su još primijetili da u situacijama kada nastupe određeni problemi s djecom i mladima iz imućnih obitelji, tada njihovi roditelji često pokazuju otpor prema prihvaćanju postojanja problema, prema bilo kakvim stručnim savjetima i sugestijama ili potrebnim daljnjim intervencijama. Stavove stručnjaka obično uzimaju s oprezom te nemaju realan pogled na postojanje poteškoća kod svojeg djeteta. Također, pokušavaju umanjiti postojanje samog problema radi visokih očekivanja koje od samog starta imaju od svoje djece te često ne uviđaju ozbiljnost situacije. (*„Često nam se desi da oni samo na verbalnoj razini prihvate naše sugestije, neke naše preporuke ili savjete. U praksi vrlo rijetko oni to primijene... Tek kada „voda dođe do grla“ i kada shvate da se oni zapravo ne mogu nositi s teškoćama svoga djeteta, tada dođu i kažu „Možda ste imali pravo.“, ali zapravo vrlo teško prihvaćaju neke sugestije, savjete i zapravo su u otporu prema svemu. Verbalno to budu oni prihvatili, ali zapravo vrlo rijetko primijene ono nešto što im se sugerira u svakodnevni život.“ (1), „Rijetko kada roditelji primijete neki problem kod svog djeteta, rijetko shvate nužnost*

uključivanja u program podrške ili slično, većinom je to negiranje. Pa i kada dođu, sve savjete uzimaju sa rezervom.“(3), I zapravo nemaju realnu percepciju sebe kao roditelja, vlastitog odgoja niti kapaciteta djeteta. Jer često djeca ne naslijede njihove sposobnosti i budu slabijih kapaciteta, a oni to ne prihvaćaju. Ne žele ih nekad odvesti na testiranje, na timske obrade, ne žele niti saslušati savjete učitelja... Žele umanjiti postojanje problem, kao „Nije to tako strašno...“, a zapravo ne shvaćaju ozbiljnost situacije.“(1), „Jednostavno probleme djeteta u ponašanju su ignorirali. Prikazivali onako u najmanjoj mogućoj mjeri. Nigdje nisu vidjeli svoje propuste jer je dijete takvo kakvo je. Oni su njihovi roditelji pa je samim time njima logično da im dijete bude dobro- po nekakvim njihovim moralnim pravilima.“(5), „Roditelji dolaze iz svojih funkcija posla najčešće, to su dr.mr.sc... A ne iz funkcije roditelja i time ne žele čuti. Zaista ne žele čuti svoje propuste roditeljstva i ne znaju da u sustavu socijalne skrbi ulaze u odnos iz funkcije roditelja, a ne posla. Skrivaju se iza svoje funkcije.“(5)).

Vještine stručnjaka za kvalitetniji rad

Kada su spominjali izazove s kojima se suočavaju prilikom rada s obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa, sudionici su opisivali i određene vještine i znanja koja koriste prilikom rada kako bi se kvalitetnije nosili sa spomenutim izazovima. Spomenuli su vještine uspostavljanja suradnje, što iziskuje dodatno vrijeme i angažiranost oko takvih roditelja kroz češće odgovaranje na upite, važnost dostupnosti i pristupačnosti, te ostvarivanje odnosa kroz davanja vlastitih primjera i iznošenja osobnog stava koji može biti dobar korak sa ostvarivanju povjerenja. („Uspostavljanje suradnje je izazovnije ako roditelj nema povjerenje u tvoje stručno mišljenje. To su oni roditelji koji su „naporniji“, šalju tisuću mejlova i pitaju sve i svašta, ali meni je to dobro. Moj je posao da se raspitujem i da odgovaram. Bitno je biti dostupan njima. Kada vidiš mali tračak nade da žele suradnju, treba to iskoristi i onda radiš sve da djetetu bude bolje.“(1), „Da me roditelj shvatio kao da ga razumijem, uvijek sam išla sa vlastitim primjerom „nedugo sam i ja išla u školu, odrasla sam u Zagrebu, upisivala sam gimnaziju itd.“. Uvijek sam krenula iz osobnog stava jer on znači „ja vas razumijem“ i tada dobiješ potvrdu od roditelja.“(1), „Meni je bilo bitno savladati njihov otpor i dječju bahatost i stvoriti određeni odnos. Svesti to na minimalnu razinu

kako bi se moglo raditi s njima i to sam pokušala uspjeti. Kako bi kasnije mogli jasno komunicirati i raditi.“(5).

Također, sudionici istraživanja ističu da je u ovakvim slučajevima izuzetno važan timski rad koji podrazumijeva uključivanje šire lepeze stručnjaka u rad na slučaju, čime se osigurava viša razina stručnosti u radu te potiče povjerenje roditelja u rad stručnjaka. (*„Uvijek smo za te roditelje radili u timu i pristupali im timski. Nikad nisam ja sama prepuštena, nego bi uvijek netko bio sa mnom, pedagog, psiholog. Uvijek bi se mi kao škola naoružali, da imamo pokriveno više područja i da vidimo gdje leži problem.”*(1), *„Mi uvijek radimo u timu. Kolegica i ja gotovo uvijek imamo isto mišljenje o nekom djetetu ili rizičnim faktorima. Rijetko kada se razilazimo u mišljenjima i taj timski rad je odraz toga. Puno nam to pomaže, zato i jesmo u timu.”*(4).

Nadalje, sudionici istraživanja prepoznaju važnost kvalitetne, dodatne pripreme stručnjaka za rad s ovom kategorijom korisnika. (*„Ja bi se za te razgovore puno više pripremila, koristila markere, utvrdila gradivo...Prvo bih slijedila priprema, uvijek bi proučila točno o čemu pričam, koja su prava, što nam zakon nalaže, u šta se može upustiti i u šta ne i uvijek bi dobro proučila protokole - kako se postupa, gdje ih moram uputit, koju informaciju im dati i slično.”*(1)).

Nadalje, ističu da je važno korištenje afirmativnih poruka i asertivne komunikacije te velike količine empatije. Prema riječima sudionika, bilo je bitno održavanje ravnopravnog odnosa moći u komunikaciji pa onda i davanje prostora za moguću ventilaciju. Također, bitno informiranje o resursima u zajednici. (*„Afirmativne poruke koristiti...Ako vidiš da postanu agresivni, osvijestiti im da to nije način razgovora, prekinuti ga i odgodit ga. Nikad ne ulaziti u konflikte. Bitno je objektivno iznositi informacije. Nikad se ne pristupa osuđujući pa da oni imaju osjećaj da se moraju braniti, već se kaže: „Imamo problem.” Nikad se ne priča o drugoj djeci, već je fokus na njihovom djetetu, šta je ono reklo... I gledaš kako će roditelji reagirati.”*(3), *„Bitno je ne ići iz pozicije moći nego ravnopravan razgovor.”*(5), *„Meni je prvenstveno pomogla verbalna i neverbalna komunikacija. Empatija. Aktivno slušanje. To je ono što je i njih otopilo u kontaktu.”*(5), *„Ne dopustiti im da se postave iznad tebe. Uvijek bi se domaknula i ne dala prostora za napadačka pitanja, a gdje bi oni tražili da vide*

kako „stojim“ sa informacijama.“(1), „Postoje tehnike vođenja intervjua i tada ih konfrontiramo, ali s možda više objašnjavanja... Postoji ta intelektualna moć i kada je netko intelektualno vrlo jak onda treba znat i nekako razgovarat s njim... Probamo ih umirit, suočit ih sa poteškoćama njihovog djeteta, s resursima koji mi kao CZSS nudimo i naša lokalna zajednica. Neke posebne tehnike nema, jer u principu svima prilazimo sa istim pitanjima, ali njima treba pristupiti drugačije...“(3), „Damo im više prostora za ventilaciju. Tim roditeljima treba više vremena da prihvate neke stvari i onda im treba dati više vremena. Dati im prostora za ventilaciju i biti tamo za njih, nekako ih umiriti...“(4).

Izostanak postupanja stručnjaka prilikom uočavanja rizika

Sudionici istraživanja primijetili su da postoje situacije u kojima se djeca i mladi iz imućnih obitelji, bez obzira na prisutne probleme i rizike, ne uključuju u stručne intervencije u okviru sustava socijalne skrbi već ostaju „izvan radara“ stručnjaka. Tome pogoduje i promjena zakonskog okvira kojim se određena delinkventna ponašanja poput posjedovanja marihuane za osobnu upotrebu više ne tretiraju kao kazneno djelo već kao prekršaj, što omogućuje onima koji imaju financijska sredstva da prođu bez težih posljedica i bez uključivanja stručnjaka socijalne skrbi u rješavanje ovakve problematike. („Promjenom Zakona, pušenje trave više nije kazneno djelo već prekršaj. Pa je penalizacija djece iz bogatih obitelji problem. Oni ovdje zaobilaze sustav. Mi smo do 2016. godine imali veliki broj djece u sustavu koji su dolazili zbog eksperimentiranja sa sredstvima ovisnosti, ali kako se promijenio Kazneni zakon i samo posjedovanje marihuane i tabletica više nije kazneno djelo, nego prekršaj, oni zapravo prolaze kroz sustav bez neke intervencije. Radi toga mi nemamo informacije o toj djeci i nemamo uvid u njihovu problematiku.“ (3)).

Također, sudionici istraživanja primjećuju da je u obrazovnom sustavu nerijetko prisutan problem neprijavlivanja društveno neprihvatljivih oblika ponašanja kod djece iz imućnijih obitelji, koji se javlja zbog straha od reakcija roditelja te zbog otpora učitelja i vodstva škole od uplitanja CZSS.

Posebno je zabrinjavajući trend zastrašivanja i ucjenjivanja stručnjaka od strane roditelja uplitanjem medija ili utjecajnih osoba iz socijalne mreže roditelja koji vrše

pritisak na struku i svojim pritiscima nastoje spriječiti uobičajeno postupanje stručnih službi škole. („*Bogatu djecu se „dura“ samo ako je baš jako vidljiv neki problem. Zašto? Zato što je neka praksa da se učitelji manje boje roditelja koji je nižeg socio-ekonomskog statusa, nego ovih viših. I onda u nekim konfliktnim situacijama puno lakše će se svaliti krivnja na siromašniju djecu dok se oko bogatijih obitelji „hoda po jajima“.* Pazit će se da smo sve po papirima zapisali, pazit će se da su zapisnici posloženi za slučaj tužbe...“(1), „*Po meni su takva djeca sa svojim problemima nevidljivija jer su zaštićenija. Imaju stakleno zvono u koje nitko neće baš tako lako upirati jer će se bojati roditelja. Posebice ako su to djeca političara, nekoga na vlasti, nekoga tko je prisutan u medijima ili će se takav slučaj obznaniti medijima.*“(1), „*Većinom ona rade neka delinkventna ponašanja i uvijek je tu grupa učenika. To povlači puno složenije stvari i procese kako ćeš to riješiti. I onda su tu učitelji pod većom dozom opreza jer se boje za svoj posao, poziciju, ime, hoće li se njihova imena provući kroz medije ili ne. I onda se tu djecu čuva, daje im se više šansi...*“(1), „*Što se tiče evidencije našeg rada s takvom djecom, ta brojka možda i nije realna zato što roditelji nekad imaju poznanstva i nekako vrše pritisak da se ipak probleme njihove djece ne prijavi pa se onda škole ne usude suprotstaviti takvim roditeljima.*“(3), „*Pred tom djecom se treperi zapravo i onda ti se, kao i u svakom školskom kolektivu, nađu učitelji koje boli briga... Ali onda tu dolazi veći rat - vodstvo škole, ravnatelj... Hoće li tebi ravnatelj dopustiti da se ti ideš bost s tim roditeljima.*“(1), „*Ta moć, te socijalne mreže ipak imaju utjecaja na to koliki broj prijava mi dobijemo.*“(4)).

Sudionici su spomenuli i problem nedovoljnog uključivanja stručnjaka u pružanje podrške djeci iz imućnih obitelji koji se javlja zbog straha i nespremnosti djece da pristupe stručnjacima i priznaju postojanje svojih teškoća, što je povezano s ranije naglašenim visokim roditeljskim očekivanjima od djece.

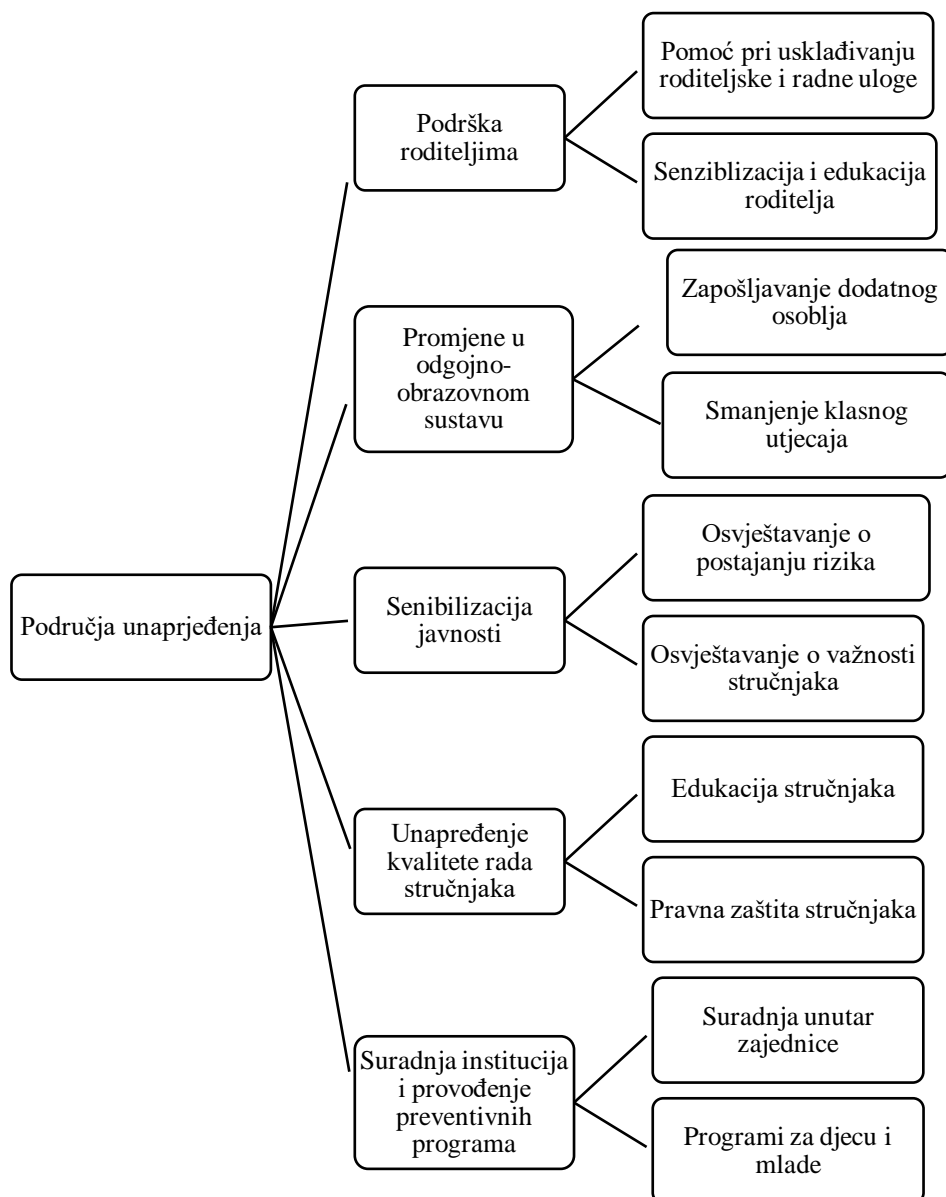
Također, sudionici ističu i ograničenja koja proizlaze iz podkapacitiranosti obrazovnog sustava čime se onemogućava kvalitetnija detekcija rizika te sveobuhvatniji rad stručnjaka sa svom djecom koja iskazuju određene teškoće. („*Djeca rjeđe pristupaju nama jer se boje šta će im roditelji reći i šta će o tome misliti...*“(1), „*Prođu ispod radara. Ali pošto je takvo vrijeme da se psihopatologija vidi kod svakog drugog djeteta, škola se ne može stići baviti sa svime pa će jednostavno brže ići pomoć onome koji je nižeg socio-ekonomskog statusa jer znaju da tu uslugu*

mogu dobiti samo u školi. Dok kod bogatijih, reći ćeš roditeljima za problem i oni će vjerojatno odvesti dijete nekom stručnjaku izvan škole. U pravilu nećeš onda sebe toliko angažirati u rješavanju problema jer imaš osjećaj da kada si podijelio informaciju da si praktički riješio problem.“ (1)).

4.5. Područja u kojima stručnjaci prepoznaju potrebu za unaprjeđenjem sustava podrške i zaštite djece i mladih koja odrastaju u kulturi bogatstva

Kao posljednje, stručnjaci su iznijeli svoje doživljaje i razmišljanja oko toga u kojim područjima prepoznaju potrebu za unaprjeđenjem sustava podrške i zaštite za ovu kategoriju djece i mladih. Kroz tematsku analizu rezultata istraživanja prepoznate su sljedeće teme: 1) podrška roditeljima, 2) promjene u odgojno-obrazovnom sustavu, 3) senzibilizacija javnosti, 4) unapređenje kvalitete rada stručnjaka, 5) suradnja institucija i provođenje preventivnih programa.

Spomenute teme i podteme prikazane su na Slici 5.

Slika 5. Područja u kojima je prepoznata potreba za unaprjeđenjem sustava

Podrška roditeljima

Sudionici su svjesni poteškoća s kojima se suočavaju roditelji koji otežano usklađuju zahtjeve u svojoj poslovnoj i roditeljskoj ulozi te prepoznaju potrebu za davanjem podrške roditeljima u postizanju ravnoteže između radne i roditeljske uloge. („Roditelji koji traže ravnotežu između odgoja i izazova karijere, izazovno je za njih i tu im mi kao stručnjaci trebalo pružiti podršku.“(3), „Ja bih voljela da im se, pošto sam rekla da teže prihvaćaju nedostatke djece i imaju uljepšanu sliku, ponudi sadržaj u kojem bi im se dalo prostora za disanje ili za ventilaciju... Da i oni možda prorade

činjenicu da nije sve savršeno i da ne treba biti savršeno.“(4)). Stručnjaci ističu i potrebu za dodatnom senzibilizacijom i edukacijom roditelja o štetnim posljedicama roditeljskog pritiska na dječja postignuća i uspješnosti u školi. („Trebam maknut taj fokus da nije sve u postignuću i vidljivom opipu uspjeha kroz ocijene, već ih motivirati da puste djecu da odrastu i da sami steknu vještine koje im trebaju za život, a ne samo za akademski uspjeh“(1)).

Također, prema stručnjacima nužna je edukacija roditelja o roditeljstvu općenito, odgojnim postupcima koji vode poželjnijim odgojnim rezultatima. („Ja bih uvela školu za roditelje. Većina ljudi bi trebala pohađati školu iz razloga što ako bi roditeljima ukazali na eventualne posljedice njihova ponašanja, odgoja koji je sada bez postavljanja adekvatnih granica- možda bi to poslije rezultiralo boljim odgojem. Ne davati toj djeci samo prava nego i obaveze, ne bojati se vlastite djece. Već početi odgajati djecu od malih nogu, djeca se ne odgajaju s 15. ili 16 godina kada dijete već dobije ključ od auta u ruke...“(5)).

Promjene u odgojno-obrazovnom sustavu

Svaki sudionik je istaknuo mogućnost napretka kroz ulaganje u kvalitetniji odgojno-obrazovni sustav. Neki su istakli važnost povećavanja postojećeg stručnog kadra u školama. („Nema dovoljno psihologa koji rade procjene u svakoj školi i probir darovitih. I onda dolazi pitanje oko toga tko će raditi s njima. Trebale bi sve usluge biti jednako dostupne i svima kvalitetno pružene.“(1), „...a neki nužnost zapošljavanja socijalnih radnika u školama kako bi se postigla bolja suradnja među institucijama i kvalitetnije uočavanje rizika koji proizlaze iz obiteljskog okruženja“ (5), „Mislim da bi prvenstveno u školama i vrtićima trebalo zaposlit socijalne radnike.“ (2), „Kroz zaposlenje socijalnih radnika u školama i vrtićima trebalo bi raditi na...“(3), „Definitivno smo pod kapacitirani i trebalo bi nas biti više po institucijama.“(4)

Nadalje, u odgovorima sudionika prepoznaje se potreba za ukidanjem razlika u pristupu djeci u školi temeljem njihova socio-ekonomskog statusa. („Prema meni, ne treba se znat u školi koliko roditelji zarađuju. Zašto su te informacije bitne u školi. Ja bih uvela malo anonimnosti jer imam osjećaj da se od prvog razreda prema statusu roditelja prema djeci pristupa drugačije. Teško je to sakrit, ali da se ne vidi toliko.

Podržavam inicijativu uvođenja uniformi, da se te neke vidljive razlike ne vide tako jasno.“(1).

Senzibilizacija javnosti

Sudionici istraživanja smatraju bitnim raditi na senzibilizaciji javnosti i prepoznavanju rizičnih čimbenika kojima mogu biti izložena djeca tijekom odrastanja u kulturi bogatstva. (*„... trebalo bi raditi na osvještavanju toga kakva djeca sve postoje, kakvi problemi sve postoje, i zapravo raditi na nekim preventivnim programima.“(3).*

Također, vrlo bitno je graditi povjerenje javnosti i roditelja prema stručnjacima pomažućih profesija koji rade s djecom i mladima te kroz medije graditi kulturu poštovanja i međusobnog uvažavanja umjesto umanjivanja stručnosti i degradiranja rada stručnjaka. (*„Ja bih da se vrati u javnost da su učitelji bitni, da učitelji poprime veću važnost, da se njihovo mišljenje počne više cijenit. Čini mi se da gotovo svaki roditelj koji je iskusio online nastavu, svakom bi mogao reć: „Ne radite to, to i to. Trebali bi ovo.“ (1), „Ne poštuje se stručnjake pa se to sve projicira na djecu i onda dijete ne poštuje stručnjake. Da toga nema, digla bi se kvaliteta odnosa i roditelji ne bi pristupali toliko napadački. Vratit vjeru u stručnjake i da znaju šta rade.“(1)).*

Unapređenje kvalitete rada stručnjaka

Osim što je bitno raditi na senzibilizaciji javnosti, sudionici ističu da je bitno i unapređivati kvalitetu rada stručnjaka u ovom području. U ovom kontekstu važno je osigurati usavršavanje stručnjaka kroz cjeloživotne edukacije koje će biti usmjerene na praćenje globalnih trendova i novih socijalnih rizika, te koje će omogućiti međusobnu razmjenu iskustva i učenje iz primjera dobre prakse. (*„Pomažućí stručnjaci se moraju konstantno usavršavat i pratit sve trendove. Naše vještine jednako trebaju služiti svim korisnicima, bez obzira na njihov status.“ (2), „Važno je da se podigne svijest da postoje razlike te da se upitamo šta ćemo s njima, kako s razlikama postupati.“(3), „Kako su anksioznost i depresija postala toliko široka pa i u ovoj mjeri utječu na ovu skupinu mladih, ja bih nas nove stručnjake educirala o raširenosti ove pojave. Da nas ne iznenadi stvarno stanje te djece svaki puta...“(4)).*

Isto tako, kao bitan prijedlog za unapređenje rada stručnjaka sudionici su naveli osiguranje boljih uvjeta rada kroz dostupnu kvalitetnu pravnu pomoć i zaštitu stručnjaka u situacijama kada su izloženi roditeljskim ucjenama ili različitim izvorima pritiska da postupaju suprotno od onog što im nalaže struka. Pravnom zaštitom stručnjaka osigurali bi se sigurniji uvjeti njihova rada te bi se potaknulo stručnjake na još aktivnije zalaganje za zaštitu ove kategorije djece i mladih. (*„Da imaš pravnu zaštitu. Ako nešto pođe po zlu ili ako je roditelj agresivan ili ako se tvoje mišljenje negira, da ti imaš liniju po kojoj ćeš postupiti. Onda te neće bit strah nazvat CZSS i prijavit nešto. A ovako sam uvijek u strahu. Hoće li me netko prijaviti, tko će me izvući iz toga, hoću li se boriti za to dijete uopće... Ako je u pitanju maltretiranje od strane bogatog djeteta, rijetko koji učitelj će se ohrabrit i nazvat CZSS. Da postoji naglasak na tome da ti kao stručnjak snosiš odgovornost i da si dužan prijaviti, i da to zna svaki roditelj, onda imaš koliko toliko zaštitu i da ti neko čuva leđa. I onda postoje dvojbe hoćeš li postupat ili zažmirit na jedno oko. Jer netko ti može zacementirati karijeru, oduzet licencu, bilo šta radi utjecaja moći. I onda se zaštita djece izgubi.“ (1)).*

Suradnja institucija i provođenje preventivnih programa

Sudionici ističu veliku potrebu za boljom suradnjom institucija, posebice škola, CZSS, ali i udruga te lokalne zajednice ...(*„Čini mi se da u svakom slučaju treba pojačat suradnju svih institucija koje rade na zaštiti djece i mladih jer se događa, osim tog preuranjenog puberteta, da djeca sve ranije kreću sa eksperimentiranjem i ulaze u nekakva rizična ponašanja.“(2)*, *„Mislim da tu i lokalne zajednice trebaju dati neki jači odgovor...“ (2)*, *„Na prijave izravno CZSS ne mogu utjecati, ali bih voljela da škole jasnije i brže reagiraju na problem, nekako mi o njima ovisimo pa...“ (4)).*

Svi sudionici su istaknuli važnost postojanja određenih preventivnih programa i ranih intervencija kojima bi se smanjila pojavnost rizičnih ponašanja kod djece i mladih iz obitelji visokog socio-ekonomskog statusa. (*„Općenito ponuditi mladima nekakvih kreativnih sadržaja gdje bi se oni mogli ostvarit, a ne da vrijeme provode stihijski, po kafićima ili parkićima...“ (3)*, *„To bi nama u CZSS puno olakšalo kada bi se provodili dobri preventivni programi, kada bi se u školama uvele neke radionice, mislim da bi tu detekcija djece, od vrtića, bila bolja... Da se odmah reagira, da se uputi roditelje*

odmah u savjetovanje... Rana detekcija rizika se nekad već u vrtiću zaista vidi, po nekim eksternaliziranim i internaliziranim problemima koji se javljaju kod djeteta, važno je da se to odmah detektira. “(3), „Raditi apsolutno na prevenciji. “(5)).

5. Rasprava

Rezultati ovog istraživanja omogućili su detaljnije sagledavanje različitih rizičnih i zaštitnih čimbenika koji su prema iskustvima stručnjaka uobičajeno prisutni kod odrastanja djece i mladih u kulturi bogatstva. Također, ovo istraživanje je omogućilo i upoznavanje s različitim izazovima s kojima se susreću stručnjaci koji rade s ovom populacijom korisnika.

Iz prikupljenih odgovora sudionika istraživanja vidljivo je da se kultura bogatstva ne odnosi samo na život djece u materijalnom obilju, već da ona sadrži i određene nepovoljne okolnosti i rizike za razvoj djece. Sudionici ovog istraživanja prepoznali su da je kod imućnih roditelja najčešće prisutan permisivan i autoritaran stil odgoja, pri čemu roditelji nerijetko teže perfekcionizmu kod djece i inzistiraju na visokim obrazovnim postignućima. S obzirom da su i sami roditelji visoko obrazovani te imaju uspješne poslovne karijere, u kontekstu očuvanja stečenog socijalnog i materijalnog statusa obitelji, uobičajeno je da teže realizaciji sličnih postignuća i vrijednosti i kod svoje djece (Kohn, 1963.).

Sudionici ovog istraživanja su prepoznali da se u imućnim obiteljima kao dominantne vrijednosti njeguju vrijednosti stjecanja materijalnih dobara i visokog društvenog statusa. I neki drugi autori poput Luthar i suradnika (2013.) na sličan način ističu da većina bogatih studenata teži materijalnim vrijednostima te da usmjerenost na realizaciju takvih vrijednosti raste svakog desetljeća, zajedno s razvojem liberalnog kapitalističkog društva i globalne ekonomije.

Iz perspektive sudionika istraživanja, vidljivo je da imućni roditelji odgajaju svoju djecu najčešće na način da ih usmjeravaju na postizanje maksimalnog uspjeha u svim školskim i izvanškolskim aktivnostima, pri čemu ih potiču da iskoriste sve prilike za samodokazivanje te da tako grade svoje samopouzdanje i osjećaj vlastite vrijednosti. U cilju postizanja što boljeg uspjeha, djeca u imućnim obiteljima mogu koristiti mnoge dodatne resurse koji im stoje na raspolaganju, a uobičajeno su nedostupni djeci niskog

socio-ekonomskog statusa (npr. privatne instrukcije, privatni treneri i sl.). Kao posljedica takvog odgoja može se javiti izraženi oportunistički oporok kod djece i mladih, smanjena motivacija za ulaganje velikog napora u učenje u uvjetima lakog pristupa materijalnim bogatstvima i brojnim prilikama za prepuštanje hedonističkom stilu života (Koplewicz i sur., 2009.). Posljedice navedenog odgojnog pristupa mogu se manifestirati i u pokušajima djece da dođu do cilja „kraćim putem“, primjerice kroz varanje na testovima (Twenge, 2006.: prema Luthar i sur. (2013.) ili kroz pokušaje da se nelegalnim putem ostvari upis na prestižna sveučilišta, što je vidljivo kroz primjer poznatog slučaja organizirane akcije varanja prilikom upisa na Harvard u kojem su aktivno sudjelovali i sami roditelji i mladih iz visokog društva (Pérez-Peña, 2013; prema Luthar i sur., 2013.).

Sudionici našeg istraživanja prepoznali su i određene zaštitne čimbenike koji su uobičajeno prisutni kod djece koja odrastaju u kulturi bogatstva, a prepoznati su i od strane drugih autora poput Romma i suradnika (2020.). Zaštitni čimbenici se prije svega odnose na bolji pristup kvalitetnom obrazovanju i plaćenim izvanškolskim aktivnostima te na veću dostupnost različitih privatnih usluga za djecu, poput privatne podrške u svladavanju gradiva te psihoterapije (Luthar i Sexton, 2004.). Takve usluge mogu si lakše priuštiti imućne obitelji upravo zahvaljujući svom ekonomskom kapitalu, dok članovima obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa često ostaju nedostupne.

Pored zaštitnih čimbenika, sudionici su istaknuli i mnoge rizične faktore koje prepoznaju u kontekstu odrastanja djece u imućnim obiteljima. Jedan od takvih rizika odnosi se na visoka očekivanja roditelja od postignuća njihove djece u školskom i izvanškolskom okruženju, što rezultira povećanim pritiskom na djecu. Ovaj rizični faktor prvi put su ispitali Luthar i Becker (2002.) na uzorku američkih adolescenata te su kroz svoje istraživačke rezultate naglasili štetnost ovakvog roditeljskog ponašanja i negativne posljedice na razvoj djece i mladih. Luthar i Becker (2002.) spominju kako su i sami roditelji opterećeni pritiskom vezanim uz nastojanje da ostvare uspjeh te da se prezentiraju u najboljem svijetlu u različitim ulogama, pa stoga ne iznenađuje da tako nešto očekuju i od svoje djece. Nadalje, u ovakvim okolnostima sama djeca ističu da roditelji previše internaliziraju njihove uspjehe te prenaglašavaju njihove osobne

karakteristike kao razlog za uspješnost, umjesto njihovih radnih navika, rezultata učenja i truda (Luthar i Becker, 2002.; Romm i sur., 2020.).

Nadalje, u kontekstu prisutnih rizika koji se javljaju kod djece i adolescenata koji odrastaju u kulturi bogatstva, važno je spomenuti i jedno od ranijih istraživanja koje je na ovu temu proveo Csikszentmihalyi 1999. godine. Rezultati ovog istraživanja prikupljeni na tisuću američkih adolescenata pokazali su da postoji negativna povezanost između materijalne i subjektivne dobrobiti adolescenata (Csikszentmihalyi, 1999.).

Ansary i Luthar (2009.) upozoravaju na mogućnost pojave delinkventnih ponašanja kod djece i mladih koja ne uspijevaju zadovoljiti visoke kriterije i očekivanja svojih roditelja u pogledu različitih postignuća kao što je upis željenog fakulteta.

Sudionici našeg istraživanja primijetili su također da je svakodnevica djece i mladih iz imućnih obitelji često prenatrpana obavezama. U stručnoj literaturi se ovakav fenomen povezuje s pojmom „intenzivno natjecateljsko društvo bogatih“ (Pittman, 1985.:464; prema Luthar i Shoum, 2006.). Pri tome se naglašava destruktivna priroda prenatrpanog rasporeda djece i mladih što može rezultirati ozbiljnim internaliziranim i eksternaliziranim problemima (Luthar i Shoum, 2006.).

Nadalje, sudionici našeg istraživanja prepoznali su da je česta odsutnost roditelja zbog poslovnih obaveza tj. njihova nedostupnost za potrebe djece, također važan rizični čimbenik u imućnim obiteljima. O fenomenu fizičke i emotivne odsutnosti roditelja u imućnim obiteljima govore i drugi autori poput Luthar i D'Avanzo (1999.) te Čudina-Obradović i Obradović (2006.). Ukoliko je uloga skrbi za djecu dugotrajno prepuštena dadiljama, djedovima i bakama te drugim zamjenskim figurama, očekivano je da će u takvim okolnostima djeca razviti odnos privrženosti sa zamjenskim figurama dok će u odnosu s odsutnim roditeljem dominirati distanciranost i emocionalna hladnoća.

Dosadašnja istraživanja pokazuju da u ukoliko djeca odrastaju bez adekvatnog roditeljskog nadzora i topline, postoji značajno veća šansa da će se kod djece pojaviti i drugi rizični faktori (Luthar i Becker, 2002.). Npr. Luthar i D'Avanzo (1999.) ističu da visoki materijalni status obitelji, uz slabu roditeljsku kontrolu, olakšava nabavu sredstava ovisnosti. Ovakva praksa češća je kod djece i mladih iz imućnih obitelji koja osjećaju manje straha i brige oko toga što će se dogoditi ukoliko budu uhvaćeni u

situacijama nabave i konzumacije opojnih droga od strane policije, jer računaju na to da će im roditelji financijski pomoći i „izvući“ ih iz navedenih situacija bez većih sankcija, zahvaljujući svojem utjecaju i poziciji moći (Luthar i Brakin, 2012.). Manji strah od posljedica eksperimentiranja sa sredstvima ovisnosti prisutan je naročito kod djece i mladih koja odrastaju uz imućne roditelje koji i sami ponekad konzumiraju takva sredstva. S obzirom da je imućnoj djeci vrlo važan status u društvu, nerijetko se konzumacija opojnih droga pojavljuje i u želji da se stekne veću popularnost među vršnjacima iz visokog društva (Luthar i D'Avanzo, 1999.).

Rezultati dobiveni u našem istraživanju u skladu su sa spomenutim rezultatima stranih istraživanja u kojima je prepoznato da nedostatak roditeljskog nadzora uz preokupiranost poslom te laka dostupnost sredstava ovisnosti, predstavljaju bitne čimbenike rizika za pojavu ovisnosti kod imućne djece. Hanson i Chen proveli su 2007. godine slično istraživanje čiji rezultati su pokazali da je problem konzumacije droge u većoj mjeri prisutan među bogatijim mladima, nego među siromašnjima. Harrell i suradnici (2013.) su isti takav rezultat dobili kroz usporedbu učestalosti konzumacije alkohola. Gillespie (2004.) je napomenula da se do sad samo par istraživanja bavilo ispitivanjem učestalosti klađenja kod mladih iz bogatih obitelji, dok su naši ispitanici spomenuli i taj rizik po djecu i mlade.

Što se tiče internaliziranih problema, stručnjaci obuhvaćeni ovim istraživanjem smatraju da se djeca i mladi iz imućnih obitelji češće suočavaju s problemima depresije i anksioznosti. Postojanje veće razine depresije kod bogate djece i mladih, dokazano je već ranije kroz istraživanje Luthara i D'Avanza (1999), a puno kasnijih istraživanja je potvrdilo navedeni nalaz (Luthar i Sexton, 2004.).

Naši sudionici istraživanja su istaknuli da djeca iz imućnih obitelji nerijetko osjećaju manjak samopouzdanja te da se povlače u sebe, što je u skladu s nalazima ranijeg istraživanja Adams (2006.) u kojem je potvrđeno da bogata djeca češće opisuju osjećaj praznine i doživljaj da „gube sebe“, da su nesamostalni te ih muči snažan osjećaj krivnje zbog gubitka vremena ukoliko rade nešto što ih usrećuje.

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da stručnjaci kao osnovni izazov u radu s populacijom imućnih korisnika vide njihovo naglašavanje pozicije nadmoći. Bernard i Greenwood (2019.) su također u svojem istraživanju ispitali odrednice rada socijalnih

radnika s navedenom kategorijom roditelja te su također došli do uvida da socijalnim radnicima veliki izazov u radu s ovom populacijom predstavlja nošenje s neravnomjernom dinamikom moći. Spominju kako se često roditelji služe odvjetnicima te da na taj način nastoje osporiti njihovu stručnost u profesionalnim postupanjima. Nadalje, ističu da nerijetko doživljavaju moć njihova društvenog statusa i snažne socijalne veze koje imućni roditelji koriste s namjerom da ostvare privilegirani status tijekom stručnih intervencija ili da izbjegnu svoje uključivanje u određene stručne intervencije.

Također, rezultati našeg istraživanja pokazali su da se imućni roditelji vrlo često odupiru radu institucija, posebice svom uključivanju u intervencije stručnjaka u okviru sustava socijalne skrbi. Slični rezultati vidljivi su i u istraživanju Bernard i Greenwood (2019.) gdje je istaknuto da i u slučajevima kada su stručnjaci zabrinuti da postoji zanemarivanje djece od strane imućnih roditelja te imaju jasan stav da je nužno uključiti roditelje u intervencije usmjerene na zaštitu dobrobiti djeteta, roditelji i dalje nastoje izbjeći suradnju sa stručnjacima.

Naši sudionici su također napomenuli da im je za kvalitetan rad s imućnim roditeljima vrlo važna dobra priprema, stil komunikacije i jasno izražavanje stručnog mišljenja, posebice u obliku timske sinteze. U istraživanju Bernard i Greenwood (2019.) socijalni radnici su također na sličan način navodili svoja zapažanja da je u radu s imućnim obiteljima važan način na koji se kao stručnjak predstavljate roditeljima, kako se oblačiš i kako razgovaraš jer sve to može utjecati na smanjenje hijerarhijskog utjecaja moći (Bernard i Greenwood, 2019.).

U literaturi koja se bavi profesionalnim izazovima u radu s imućnim obiteljima spominje se i pojam „čuvara“, tj. osobe koje na neki način zaštićuju imućne roditelje te onemogućuju stručnjake u profesionalnom djelovanju na način da od njih zahtijevaju neprijavlivanje teškoća kod imućne djece, neuključivanje u stručne tretmane i slično (Bernard i Greenwood, 2019.). I u našem istraživanju smo imali priliku vidjeti kako sama škola, tj. određeni nastavnici i rukovodeći kadar, u situacijama suočavanja s problemima djece imućnih ili poznatih osoba, nerijetko reagiraju iz pozicije povlačenja i straha od negativnog publiciteta. U takvim okolnostima skloniji su zataškavanju ili neprijavlivanju rizičnog ponašanja djece ili

nijekanju postojanja problema, što može naštetiti dobrobiti same djece (Puura i sur., 1998.; prema Luthar i Becker, 2002.).

Luthar i Latendresse (2005.) navode da su najčešći razlozi zašto roditelji visokog socio-ekonomskog statusa izbjegavaju tražiti pomoć od strane stručnjaka, posebice onih iz državnih institucija, vezani uz to da oni vole zadržati svoju privatnost (pa čak i po cijenu da njihova djeca i mladi pate radi toga), nisu naučeni njegovati svoje mentalno zdravlje niti pravovremeno reagirati kada naiđu na neku poteškoću koja nije poslovne prirode, a kod njih je prisutan i izraženi osjećaj srama i strah od stigmatizacije. Navedeno je u skladu i s rezultatima našeg istraživanja, s tim da su stručnjaci sudionici ovog istraživanja dodatno istakli da u odnosu imućnih roditelja prema njima vide podcjenjivanje te stav nepovjerenja u kompetencije stručnjaka koji rade u javnom sektoru.

Što se tiče specifičnih vještina i znanja koja su stručnjacima potrebna u radu s obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa, rezultati našeg istraživanja su kompatibilni i usporedivi s onima koje spominje Becker (2018.), a to je da je zapažanje stručnjaka da je u radu s takvim korisnicima važno uložiti više vremena i truda u kvalitetnu pripremu jer roditelji visokog socio-ekonomskog statusa dolaze jako dobro pripremljeni, postavljaju više upita te izražavaju više nedoumica i otpora. Također, stručnjaci se slažu da je bitno posjedovati opća znanja o razvojnim potrebama djece te imati što više praktičnog iskustva u korištenju asertivne komunikacije, vještina pregovaranja i nenasilnog razrješavanja sukoba (Becker i Greenwood, 2019.),

Sudionici ovog istraživanja istakli su i generalnu potrebu za unaprjeđenjem sustava zaštite i profesionalne podrške usmjerene na ovu kategoriju djece i mladih. Jedna od promjena koju je potrebno postići jest veća senzibilizaciji javnosti o potrebama i problemima ove skupine djece i mladih. Naime, iako je njihovo bogatstvo ono koje im omogućava manje briga oko egzistencije, ono istovremeno donosi i neke specifične rizike. O tome je nužno informirati javnost i same roditelje te ih osvijestiti da bogatstvo ne znači imunost na probleme već da je i ovoj skupini korisnika potrebno pružiti kvalitetnu profesionalnu podršku u prevladavanju različitih teškoća (Luthar i Sexton, 2004.; Luthar i Latendresse, 2005.).

Luthar i suradnici (2013.) ističu potrebu za daljnjim razvojem preventivnih programa, ranih intervencija te sveukupnog kvalitetnije organiziranog sustava zaštite djece i mladih, koji će odgovoriti na sve potrebe različite populacije djece, pa tako i na potrebe djece koja dolaze iz imućnih obitelji. Sudionici našeg istraživanja također predlažu unapređivanje sustava kroz kvalitetnu edukaciju studenta i stručnjaka za rad s ovom kategorijom korisnika, kroz zapošljavanje većeg broja stručnjaka u školama i CZSS, te kroz kvalitetniju suradnju navedenih institucija i podizanje svijesti javnosti o ovoj problematici.

6. Zaključak

Iz prikazanih iskustava stručnjaka koji se u svom profesionalnom radu susreću s obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa vidljivo je da stručnjaci dijele slične doživljaje i iskustva o specifičnostima odrastanja djece i mladih u uvjetima socio-ekonomskog bogatstva. Dobiveni nalazi u ovom istraživanju slažu se i s nalazima ranije provedenih stranih istraživanja, mada treba reći da su takva istraživanja do sad prilično rijetka.

Djeca i mladi koji odrastaju u kulturi bogatstva, za razliku od siromašne djece, do sada nisu u dovoljnoj mjeri prepoznata skupina koja zavrjeđuje jednaku pažnju stručnjaka i istraživača usmjerenu na sagledavanje i prepoznavanje rizičnih i zaštitnih čimbenika kojima su izložena u svojim obiteljima i širem okruženju.

Njihova „nevidljivost“ u znanosti i praksi ih čini dodatno vulnerabilnima u kontekstu manjka interesa stručnjaka za pravovremeno prepoznavanje rizika, a onda i za uključivanje ove skupine korisnika u različite oblike podrške.

Rezultati ovog preliminarnog kvalitativnog istraživanja, iako provedenog na skromnom uzorku od pet stručnjaka, omogućuju nam uvid u neke specifičnosti odrastanja djece u kulturi bogatstva te ukazuju na brojne izazove s kojima se susreću stručnjaci u radu s ovom kategorijom korisnika.

Specifičnosti uvjeta njihova odrastanja ogleda se s jedne strane u velikoj količini materijalnog i socijalnog kapitala s kojima raspolažu, a s druge strane u manjku slobodnog vremena, roditeljske topline i nadzora, u prenatrpanim rasporedima,

snažnim pritiscima roditelja da moraju postići bar jednaku, ako ne i bolju razinu uspješnosti u obrazovanju i karijeri od svojih roditelja.

Iako imućna djeca imaju pristup gotovo svim sadržajima i uslugama koje se nude djeci u modernom društvu te raspolažu različitim dodatnim resursima za postizanje uspjeha, nerijetko se suočavaju s problemom prestrukturiranog slobodnog vremena, naglašenim perfekcionizmom te s osjećajem da njihova osobna vrijednost ovisi isključivo o njihovim postignućima. Sve to, u kombinaciji sa željom za samopromocijom i dokazivanjem u vršnjačkoj grupi, dovodi do pojačanih rizika od njihova uključivanja u društveno neprihvatljiva ponašanja poput eksperimentiranja s konzumacijom sredstava ovisnosti i slično, ali i do izraženih teškoća mentalnog zdravlja (porast depresivnosti i drugih internaliziranih problema).

Radi njihove specifične, a često neprepoznate „ranjivosti“, vrlo je bitno raditi na senzibilizaciji javnosti i daljnjoj edukaciji stručnjaka za rad u ovom području.

Kako bi se osigurao kvalitetan sustav zaštite i podrške za ovu kategoriju djece i mladih, važno je u stručni rad uključiti i roditelje. S obzirom da roditelji visokog socio-ekonomskog statusa u odnosu prema stručnjacima često nastupaju iz pozicije nadmoći i nepovjerenja, kod stručnjaka koji rade s ovom populacijom posebno je važno razvijati specifične vještine rada s nedobrovoljnim korisnicima te jačati njihovo samopouzdanje i spremnost da, neovisno o različitim pritiscima iz okoline, svakoj situaciji i svakom djetetu i roditelju pristupaju profesionalno i na jednak način neovisno o njihovom socio-ekonomskom statusu. Stručnjaci pomažućih profesija ne bi smjeli nijednu populaciju korisnika, pa tako ni djecu i roditelje iz imućnih obitelji, tretirati kao „neranjivu“ populaciju koja raspolaže s dovoljno vlastitih resursa pa samim time ne zaslužuje dodatnu pažnju i posvećenost u radu stručnjaka (Luthar i Sexton, 2004.).

7. Literatura

1. Adams, C. (2006). The Hidden Price of Privilege. *Instructor*, 116(3), 31-33.
2. Ansary, N. S. i Luthar, S. S. (2009). Distress and academic achievement among adolescents of affluence: A study of externalizing and internalizing problem behaviors and school performance. *Development and psychopathology*, 21(1), 319-341.
3. Bernard, C. (2019). Recognizing and addressing child neglect in affluent families. *Child & Family Social Work*, 24(2), 340-347.
4. Bernard, C. i Greenwood, T. (2019). 'We're giving you the sack'—Social Workers' Perspectives of Intervening in Affluent Families When There Are Concerns about Child Neglect. *The British Journal of Social Work*, 49(8), 2266-2282.
5. Csikszentmihalyi, M. (1999). If we are so rich, why aren't we happy?. *American psychologist*, 54(10), 821.
6. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
7. Gillespie, M. (2004). A Developmental Myth: The Immunity of Affluent Youth. Posjećeno 15.5.2022. na mrežnoj stranici: <http://youthgambling.mcgill.ca/en/PDF/Newsletter/Spring%202004.pdf>
8. Hanson, M. D. i Chen, E. (2007). Socioeconomic status and substance use behaviors in adolescents: the role of family resources versus family social status. *Journal of health Psychology*, 12(1), 32-35.
9. Harrell, Z. A., Huang, J. L., & Kepler, D. M. (2013). Brief report: Affluence and college alcohol problems: The relevance of parent-and child-reported indicators of socioeconomic status. *Journal of adolescence*, 36(5), 893-897.
10. Kohn, M. L. (1963). Social class and parent-child relationships: An interpretation. *American journal of Sociology*, 68(4), 471-480.

11. Koplewicz, H. S., Gurian, A. i Williams, K. (2009). The era of affluence and its discontents [Editorial]. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 48(11), 1053–1055.
12. Luthar, S. S. (2003). The culture of affluence: Psychological costs of material wealth. *Child development*, 74(6), 1581-1593.
13. Luthar, S. S. i Barkin, S. H. (2012). Are affluent youth truly “at risk”? Vulnerability and resilience across three diverse samples. *Development and Psychopathology*, 24(2), 429-449.
14. Luthar, S. S., Barkin, S. H. i Crossman, E. J. (2013). “I can, therefore I must”: Fragility in the upper-middle classes. *Development and psychopathology*, 25(4pt2), 1529-1549.
15. Luthar, S. S. i D'Avanzo, K. (1999). Contextual factors in substance use: A study of suburban and inner-city adolescents. *Development and Psychopathology*, 11(4), 845-867.
16. Luthar, S. S. i Latendresse, S. J. (2005). Children of the affluent: Challenges to well-being. *Current directions in psychological science*, 14(1), 49-53.
17. Luthar, S. S. i Sexton, C. C. (2004). The high price of affluence. *Advances in child development and behavior*, 32, 125-162.
18. Luthar, S. S., Shoum, K. A. i Brown, P. J. (2006). Extracurricular involvement among affluent youth: a scapegoat for "ubiquitous achievement pressures"?. *Developmental psychology*, 42(3), 583.
19. Manstead, A. S. (2018). The psychology of social class: How socioeconomic status impacts thought, feelings, and behaviour. *British Journal of Social Psychology*, 57(2), 267-291.
20. McKamy, E. H. (1976). Social work with the wealthy. *Social Casework*, 57(4), 254-258.
21. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

22. Rampage, C. (2008) The Challenge of Prosperity. Posjećeno datuma 15.5.2022. na mrežnoj stranici: https://www.family-institute.org/sites/default/files/pdfs/csi_rampage_prosperity.pdf
23. Romm, K. F., Barry, C. M. i Alvis, L. M. (2020). How the rich get riskier: Parenting and higher-SES emerging adults' risk behaviors. *Journal of Adult Development*, 27(4), 281-293.
24. Urbanc, K. i Kletečki Radović, M. (2018.) *Socijalni rad s pojedincem i ekološka teorija*. (PowerPoint Prezentacija). Posjećeno 20.05.2022. na mrežnoj stranici Pravnog fakulteta: https://www.pravo.unizg.hr/scsr/ktmsr/predmet/srsp_b/dokumenti

Prilog 1. Uputa na početku intervjua

„Prilikom provedbe ovog intervjua, željela bih čuti kakva su Vaša profesionalna iskustva vezana uz specifične uvjete odrastanja djece u obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa te kakvo je Vaše iskustvo u radu s ovom skupinom korisnika. Intervju će trajati približno 30 minuta. Tijekom vođenja intervjua, željela bih voditi bilješke i snimiti naš razgovor, ukoliko se slažete s tim. Bilješke s intervjua i snimku razgovora koristit ću isključivo za potrebe obrade prikupljenih podataka i u prikazu rezultata istraživanja, a transkripti će biti dostupni isključivo meni i mojoj mentorici diplomskog rada.

Vaše je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno. Možete odbiti sudjelovati u istraživanju u bilo kojem trenutku i bez ikakvih posljedica. Ako se odlučite sudjelovati, Vaše je pravo i da odbijete odgovoriti na bilo koje postavljeno pitanje, što možete učini također bez ikakvih posljedica. U tom slučaju, podaci prikupljeni od Vas bit će uništeni te se neće koristiti u daljnjoj obradi i prikazu rezultata istraživanja.

Tijekom obrade i prikaza prikupljenih rezultata istraživanja vodit će se računa o povjerljivosti podatka. Svi prikupljeni podaci bit će prikazani pod šifrom, uz zaštitu anonimnosti sudionika istraživanja (nigdje se neće koristiti prava imena i prezimena sudionica/sudionika, ili navoditi neki drugi osobni podatak na osnovu kojeg se može utvrditi Vaš identitet).“

Prilog 2. Protokol s pitanjima za polustrukturirani intervju

1. Temeljem svog profesionalnog iskustva u radu s obiteljima visokog socio-ekonomskog statusa, molimo Vas da opišite kakav roditeljski odgojni stil obično prevladava u takvim obiteljima?
2. Kakav se vrijednosni sustav obično njeguje u takvim obiteljima? Koje ciljeve u odgoju djece roditelji nastoje ostvariti?
3. Koje zaštitne čimbenike prepoznajete kod djece i mladih koji odrastaju u kulturi bogatstva?
4. Koje psihosocijalne rizike i teškoće prepoznajete kod navedene skupine djece i mladih?

5. Iz čega proizlaze navedeni rizici? Kako uvjeti odrastanja u kulturi bogatstva utječu na njihov nastanak?
6. Na koje izazove nailazite u radu s roditeljima visokog socio-ekonomskog statusa?
7. Na koji način se njihov socio-ekonomski status odražava na odnos prema Vama kao stručnjaku koji radi u sustavu odgoja i obrazovanja ili socijalne skrbi?
8. U kojoj mjeri su prema Vašem uvidu obitelji visokog socio-ekonomskog statusa zastupljene kao korisnici u sustavu socijalne skrbi? Kako imućni roditelji obično reagiraju pri uključivanju u stručne intervencije socijalnih radnika?
9. Koje specifične vještine i znanja Vam pomažu pri nošenju s izazovima koji se javljaju u radu s imućnim roditeljima i njihovom djecom?
10. Što bi po vašem mišljenju pomoglo u boljoj zaštiti interesa i dobrobiti djece koja odrastaju u kulturi bogatstva? Gdje prepoznajete potrebu za unaprjeđenjem sustava podrške za ovu skupinu korisnika?

Prilog 3. Tablični prikaz obrade podataka

TEMA	PODTEMA	IZJAVE SUDIONIKA
Karakteristike roditeljskog odgoja	Prisutnost autoritarnog roditeljskog stila	„Većinom budu dva kontrasta- ili su autoritarni, gdje su samo strogoća, granice i cilj je uspjeh u školi...“(1)
	Prisutnost permisivnog roditeljskog stila	„A s druge strane imamo pre popustljive roditelje kojima su u odgoju djece više sudjelovala okolina, nego sami roditelji. I tada su to bake i djedovi koji nemaju autoriteta.“(1), „Prevladava popustljivi odgojni stil, da se djeci pokušava udovoljit na sve moguće načine...“(2), „Oni imaju permisivan odgojni stil, imaju puno topline, ali ona neka čvrsta kontrola manjka.(3), „Sve zavisi o samim roditeljima, kakvo su oni imali djetinjstvo, tako da se to jako projicira, pa su većinom popustljiviji jer su i prema njima bili popustljivi“(4), „Tu postoji vrlo slobodan odgoj. Nije bilo postavljanja granica, nije bilo autoriteta. Dijete je bilo to koje je uvjetovalo roditelje.“(5)
	Poteškoće radi neusklađenosti radne i roditeljske uloge	„Ne bih generalizirala, ima roditelja koji super ostvaruju balans između topline i nadzora. Ali takvi roditelji su vidno umorni i rastrgani između karijere i odgoja djece.“(1), „Toj djeci je puno toga dostupno, a roditelji većinu vremena rade i nemaju nekog pretjeranog vremena se baviti djecom jer su okupirani poslom, obavezama oko kuće i tu taj odgojni aspekt manjka.“(3), „Jako sam rijetko nalazila da su to autoritativni roditelji, da su topli i u nekim granicama dosljedni, radi posla roditelja većinom...“(2), „Često ti roditelji pokušavaju pronaći balans, ali okupirani su s previše stvari.“(4), „Roditelji nisu imali puno vremena za bavljenje s djecom.“(5), „Dosta su bili posvećeni svojim poslovima.“(5)
Obiteljske vrijednosti	Njegovanje materijalnih vrijednosti	„Ne potiče se njihova samostalnost na neki način putem stalnog udovoljavanja, kupovanja, poklanjanja... A vrijednosti su ove koje trenutno vladaju u društvu- pretežito materijalne.“ (2), „Djeca u nižim razredima su se svađala oko toga tko ima skuplji parket u stanu i tko ima više teta čuvalica. Imaju nemjerljive stvari, one koje su nama nezamislive, oko kojih se natječu. Koliko će roditelj kome više kupit nečega, gdje će se ići na putovanja...I tako rade razlike među sobom, koje se ne dijele više na siromašne i bogate, već se među tim bogatima cijepaju dlačice i finese. Možda je to dječje rivalstvo, ali po meni to nekada poprimi razmjere koji su zabrinjavajući.“ (1), „Ono što smo kolegica i ja zaključile je da je za njih novac mjerilo vrijednosti. Da se sve može s novcem nadoknaditi i kompenzirati.“(3), „Neki roditelji žele da su im djeca uspješna, poslušna, da se ponašaju u nekim okvirima, ali većina njih odgaja djecu na način da je novac bitan u životu“(4), „Djeca su vrlo brzo upoznala vrijednost novca- kolko se s čim može platiti ili kupiti. „I to je njima automatizmom davalo osjećaj moć obzirom na svoje kolege, prijatelje.“(5)
	Važnost statusa moći	„Mali su snobići. Snobizam je prisutan. Njeguju status, bitno im je. Cure dolaze sređene u školu, ti vidiš da im je bitno kako izgledaju. Većini je isto bitno, ali ti uvijek vidiš razliku kod

	Nepostojanje radnih vrijednosti	<p>njih.“(1), „Postoji veliki pritisak oko upisa u gimnazije jer gimnazije vode ka fakultetu, a fakultet ka višem socijalnom statusu, plaći i karijeri.“(1), „Oni su bili ti koji vode kolo u društvu. Sa stavom- „ja mogu sve“, ja imam moć“, odnosno „moj tata ima moć“ i onda automatizmom da i djeca sama imaju moć.“(5), „Bilo im je bitno nositi marke i pokazati svoju moć.“(5)</p> <p>„Neka djeca su samouvjerena do mjere da ne prate na satu, ne pišu zadaće, nikakvu aktivnost na satu ne daju, poštovanje prema učiteljima je jako nisko. Jer znaju da će doći doma i njemu će biti plaćene instrukcije, s njim će sjedit neka profesorica. I tada postoji ta subjektivna bahatost.“(1), „Znaju da će ih roditelji izvući ili da će instrukcije to pokrit, pa ne moraju pratiti nastavu jer znaju da imaju podršku doma.“(1), „Djeca se nalaze u nekakvom oblaku, gdje su odmaknuti od realnosti na način da im je sve dostupno, da ne uviđaju pravu vrijednost nekih stvari, misle da ne moraju uložiti vlastiti trud da bi nešto postigli i tu onda dolazi do problema gdje zanemaruje svoje školske obaveze i njima se ne posvećuju dovoljno misleći da će im sve biti osigurano u obitelji.“(2), „Oni su često smatrali da njima škola ne treba. Nisu vidjeli svrhu toga. Jer im je budućnost na neki način bila zagarantirana.“(5)</p>
--	---------------------------------	---

Dostupnost podrške psihosocijalnih usluga	i Pristup privatnim pružateljima psihosocijalne podrške Brzina i kvaliteta podrške	<p>„Oni će stvarno kada se primijeti i kada roditelji postanu svjesni imati podršku sa stih strana, misleći na stručnjake. Odvest će ga psihologu, otići će na neke razgovore. Ako su neke teškoće u pitanju, dijete će biti uključeno u sve moguće terapije, u dodatne programe“(1), „Oni prije svega mogu koristit i druge oblike pomoći izvan sustava, kad to govorim mislim na stručnjake profila psiholog, terapeut, psihijatri i drugo (2), „Siromašna djeca su osuđena na samo školu, a ovi imućniji imaju podršku sa svih strana.“(1), „Roditelji radije prije odu u Centar za mentalno zdravlje ili neku službu za prevenciju ovisnosti ili rješavaju problem sa psihologom ili privatnim kanalima. Oni imaju novaca riješit putem privatnih psihoterapeuta ili nešto.“(3), „Mi smo njima prva točka. Oni kod nas dobiju neke informacije, ali dalje odlaze kod privatnih terapeuta ili na testiranja.“(4)</p> <p>„Zaštitni čimbenik je zasigurno dostupnost podrške. To su djece koja nikada neće biti sustavno na nekoj listi čekanja, da se ne zna za njihovu potrebu. Općenito novac otvara vrata tome i toj dostupnosti. Ta dostupnost podrške omogućava da se prije reagira na adekvatan način- neće se čekati, odugovlačiti.“(1), „Prisutna je dostupnost, brzina i način na koji se reagira adekvatno ukoliko se primijete problemi.“(1), „Oni tamo brže dolaze na red.“(2), „I roditelji se često odlučuju na takav oblik pomoći, stručnjaci su im možda posvećeniji i nude specifičan oblik pomoći.“(3), „Naravno oni tamo mogu izabrati svojeg terapeuta ili poslušati savjet od osobe za koju su čuli da je kvalitetnija.“(4)</p>
---	--	--

Socijalni kapital	Poznanstva	„Bolja socijalna mreža koja dolazi iz pozicije roditelja.“(2), „Ako ne znaju kod koga doći-imaju poznanstva. Dostupni su im brojevi telefona ljudi koji se time bave, možda znaju nekoga pa će se međusobno preporučiti...“(3), „A znaju za sve te ljude preko drugih roditelja, svojih ostalih poznanika...“(4)
	Međusobna pomoć	„Jer su to visoki krugovi ljudi, pogotovo liječnički, i onda se svi znaju i kojeg kolegu tražit za koji savjet i kako si međusobno pomoći...“(3)
Dostupnost kvalitetnog obrazovanja	Pristup privatnim školama	„Djeca su od male dobi uključena u kvalitetan sustav, od privatnih vrtića, Montesorri pedagogije.“(1)
	Pristup izvannastavnim aktivnostima	„Većinom idu u glazbene škole, plesne, na sport.. Imaju aktivnosti u koje su od jako male dobi uključeni.“(3), „A onda, to su djeca koja pohađaju privatne škole i često nisu dio našeg sustava obrazovanja...“(4)
	Pozitivni učinci obrazovanja	„Djeca su puno samopouzdanija jer imaju dosta drugih kanal gdje kupe neku vjeru u sebe“(3), „Sve one stvari koje se potiču od male dobi, vide se kasnije nijanse od ostale djece.“(1), „...pa takvo obrazovanje njima donosi druge koristi radi kojih su ih roditelji tamo i upisali.“(4)
Ekonomski kapital	Bolji materijalni uvjeti	„Zaštitni faktor je njima ta blagodat u kojoj žive, taj novac...“(3), „Sve ostalo ne bi moglo biti ostvarivo bez novaca kojim raspolažu. To je temelj i izvor zaštite djece i omogućuje im neku nebrigu za budućnost...“(1), „Oni su mogli imati sve što je u skladno njihovoj dobi bilo bitno. A to je- hrana, odjeća, obuća. Ono po čemu se oni ističu među svojim vršnjacima i to je bilo bitno. Ta količina novaca je njima bila dostatna da kupuju marke.“(5)
	Manja briga oko novaca	„Svakako materijalni uvjeti jer onda obitelji ne odvlači pažnja borba za egzistenciju i mogu se bolje organizirati, posvetiti djeci, odvojiti više vremena.“(2), „Prvo na ljestvici je novac koji im omogućuje da su i u manjem riziku od ostale djece. Oni su od starta u boljem položaju.“(4)

Pritisak za postignućem	Projiciranje uspjeha roditelja na djecu	„Cilj je staviti fokus na uspjeh u školi kroz: „Moraš biti dobar kao i ja.“ Roditelji su jako uspješni u svojoj karijeri i to se jako projicira na djecu, od početka razvoja.“(1), „Vrijednost obrazovanja je bitna. Većina tih roditelja koji imaju veća primanja, očekuju od djece i više obrazovanje, ali bez većeg svojeg roditeljskog angažmana.“(3), „Pošto su to djeca uglednih ljudi i pohađaju škole bilo privatne ili naše, često su pod pritiskom da postanu kao svoji roditelji.“(4)
	Velika roditeljska očekivanja	„Baš je veliki fokus na djecu od samog početka školovanja.“(1), „Roditelji su previše usmjereni na uspjeh i neka vidljiva dostignuća, manje su usmjerena na njihovo socio-emocionalno stanje. Od petog razreda kreće strah oko upisa u srednju školu jer „sad je vrijeme, sad treba potegnui“ pa po meni dijete nema kada biti dijete.“(1), „Škola je jedan bitan segment njihove vrijednosti, da su očekivanja da budu savršeni, da budu 5.0. Kod tih roditelja je 5.0 jako bitan.“(2),

	<p>Manjak spontane reakcije djece</p> <p>Perfekcionizam i strah od pogreške</p>	<p>„I time moraju ostvariti dobar prosjek u školi, jer kao šta sam rekla pritisak je da postanu kao svoji stariji.“(4)</p> <p>„I to je vrlo uočljivo jer takva djeca kada dolaze na procjenu su jako pripremljena. Znaju već sva slova, znat će pisat, čitat, znat će računat, a opet s druge strane ove neke spontane normalne stvari koje djeca kroz neku igru razvijaju, nije toliko vidljivo.“ (1), „I tako ih se ne pušta da budu učenici, da uče u školi, već dolaze pod pritiskom da već tada moraju biti spremni.“ (1)</p> <p>„Dolaze u kabinet sa rečenicom „Mama je sjedila sa mnom četiri sata i učila. Ako to sada neće biti za ocjenu odličan, mama će biti ljuta na mene.“ Kao da nekad ne znaju razdvojiti da je nekad dovoljno dobro to što su napravili i uložili. Uvijek teže višem i doza perfekcionizma se stavlja u njihove glave.“(1), „Djeca koja su labilnija, koja imaju teškoća u odnosima sa drugom djecom ili imaju probleme mentalnog zdravlja, sa pritiskom za školsku uspješnost se teško nose. I upravo zbog tog su i kod nas u CZSS-u.“(3), „I takva djeca su jako kompetitivna i uvijek traže neko odobrenje, kimanje glave, pohvalu...“Jesam li na dobrom tragu ili jesam li pogriješio?“ (1), „Kod te djece je da nisu ni ušla u školu, a već imaju neki pritisak na leđima poput „Ja moram bit uspješan, ja moram bit najbolji.“(1), „Jako se perfekcionisti. Neće se javit na satu, neće dići ruku ako nije siguran u odgovor.“ (1), „Imala sam primjer jedne djevojčice koja se nikada nije javljala na satu, uvijek je šutila, ali imala odlične ocjene na testu. Tada smo pričali sa tatom i čuli da on njoj često kaže: „Ako nemaš ništa pametno za reći, radije šuti“ i to se u tolikoj mjeri ukorijenilo u nju da nikada nije bila sigurna dali je točno i pametno to što ona želi reći.“ (1), „Boje se pogriješit jer im je postojan već neki pritisak.“(1), „Djeca jako teško prihvaćaju neuspjeh. Ne samo akademski, već postajanje nekog međusobnog rivalstva, npr. dijete će se rasplakat ako prvi nije predao test. Kratko im traje tolerancija na čekanje, na odgodu, na to da ne možeš odmah dobiti sve i biti uspješan.“(1), „Oni se teško nose sa pritiskom za školsku uspješnost i onda mogu doći do nas radi toga.“(4)</p>
<p>Nedostupnost roditelja zbog preokupiranosti poslovnim obavezama</p>	<p>Zauzetost roditelja poslom</p> <p>Niska uključenost roditelja u odgoj</p>	<p>„Postoji rizični čimbenik gdje su roditelji zauzeti poslovima pa nemaju dovoljno vremena za djecu (1), „Roditelji puno rade (2), „Toj djeci je puno toga dostupno, a roditelji većinu vremena rade i nemaju nekog pretjeranog vremena se baviti djecom jer su okupirani poslom, obavezama oko kuće i tu taj odgojni aspekt manjka. Nemaju vremena aktivnije se baviti sa djecom...“(3), „To su roditelji koji stalno žure. Dogovori oko sastanaka se odužuju, a djeca onda i čekaju na njihovo vrijeme od kojeg onda najviše i budu sami.“(4), „Roditelji su dosta radili pa su djeca bila negdje na margini.“(5)</p> <p>„Često je da u odgoju djece više sudjeluje okolina nego sami roditelji. Meni se dogodilo da procjenu dolaze bake i djedovi, jer su roditelji na poslu, i jako puno ljudi kod njih se izmijene kroz tete čuvalice.“(1), „Roditelji nisu sudjelovali puno u segmentima školovanja djece. Izbjegavali su kontakte i sa školom.“(5)</p>

	Gubitak topline	„Roditelji se ne mogu potpuno posvetiti. Neka toplina roditeljska se traži na druge načine...“(1), „Djeca imaju nekad osjećaj da nisu bitna roditeljima.“(2), „...pa radi takve samoće ta djeca često mogu imati probleme i prihvate da to vrijeme moraju biti sami...“(4), „Roditelji su svoju ljubav kupovali s novcima.“(5), „Nije bilo puno empatije. Odnosili su se prema njima kao da ih mogu kupiti...“(5)
	Gubitak kontrole	„...i onda su takva djeca prepuštena sama sebi.“(2), „...djeca su većinu svog vremena u školi ili na aktivnostima ili na mobitelima i igricama i onda roditelji gube kontrolu nad njima. Tad roditelji imaju problem jer ne znaju šta djeca rade na društvenim mrežama i u slobodno vrijeme.“(3)
Prenatrpanost aktivnostima	Velika količina izvannastavnih aktivnosti	„Postoje opterećeni učenici koji po svaki dan imaju more instrukcija, more učenja, aktivnosti od kojih su umorni.“(1), „Toj djeci je jako puno toga dostupno. Idu na sport, na glazbu i sve im je puno toga natrpano.“(3), „Djeca su većinu svog vremena u školi ili na aktivnostima.“(2), „Uključenost u sve moguće dodatne programe poticanja razvoja, kognitivnih vještina, matematičkih vještina ili sportskih.“(1), „Kao šta sam rekla, uz privatne škole oni idu i na ostale aktivnosti koje bi ih trebale nadograditi i ispuniti vrijeme, a opet i potaknuti na neke nove nadarenosti.“(4)
	Psihosocijalne posljedice velikog broja aktivnosti	I onda dođu školu i ti vidiš da jedva preživljavaju taj tempo.“(1), „Radi umora, nemanja vremena za druženje s vršnjacima, nikakvi izlasci, nego samo škola i ocjene dovodi do toga da se povlače u sebe“(1)
Internalizirani problemi u ponašanju	Anksioznost i depresivnost	„Radi umora, nemanja vremena za druženje s vršnjacima, nikakvi izlasci, nego samo škola i ocjene dovodi do toga da se povlače u sebe ili idu prema simptomima depresije ili anksioznosti. Ispitna anksioznost je najčešće prisutna. Hodnici su puni djece koji se brinu kao kada smo se mi brinuli na faksu praktički, kao da je pitanje pada ili prolaza ispita. Granica stresa iz srednje škole i faksa se povukla i na osnovu školu. Što je zabrinjavajuće.“(1), „...isključivo teškoće mentalnog zdravlja, gdje se javljaju depresivnost, anksioznost...“(3), „U CZSS su oni radi svojih poteškoća koje su često početak anksioznosti, anksioznost radi škole, ili možda i početak depresija, ali to je jednako kod sve djece.“(4)
	Otuđenost od vršnjaka	„Otuđenosti ili ako borave previše vremena sami onda su jako usmjereni na ove socijalne mreže pa proizlazi dio problema.“(2)
	Nisko samopouzdanje	„To su djeca koja su nesigurna, koja imaju nisko samopouzdanje, koji nemaju vještine usvojene da se uspiju nositi s teškoćama u nekim među vršnjačkim odnosima(1).
	Psihosomatski problemi	„Generalno u cijeloj školskoj populaciji uspjeh sve više uzima maha, posebice u Zagrebu, pa su prisutni psihosomatski problemi- jako puno djece ima mučnine, glavobolje, povraćanje. Ali kod onih kod kojih je pritisak veći, mučnine i strahovi su češći. A to najčešće nisu djeca nižeg socio-ekonomskog statusa već oni bogatiji.“(1)

	Rast broja internaliziranih problema	„U zadnjih par godina i sa Koronom, mi u CZSS-u se bavimo više internaliziranim problemima djece, više nego eksternaliziranim problemima.“ (3), „Problemi mladih i novi izazovi s kojima se susreću sad uslijed novih globalnih promjena i pandemija i sve veće izloženosti medijima, mislim da će zastupljenost ove kategorije biti podjednaka sa onima nižeg socio-ekonomskog statusa. Kao i kod socijalne anksioznosti koja se sve češće spominje.“ (2), „Eksternaliziranih problema unazad par godina nema.“ (3), „To su te nove poteškoće djece koje se javljaju unazad par godina...“ (4)
Eksternalizirani problemi u ponašanju	Delinkventna ponašanja Agresivnost i hiperaktivnost Cyberbullying	<p>„Postoje neprimjerena ponašanja učenika- alkohol, pušenje, markiranje...“ (1), „Prisutna je delinkvencija, kada dječaci ili djevojčice žele zgrabiti svoje mjesto pod suncem ili privući pažnju. Pušenje koje je najčešće, alkohol...“ (1), „Obično djece imućnijih roditelja imaju veće džeparce i onda to znači i lakšu dostupnost nekih neprimjerenih sadržaja, pritom mislim na alkohol i drogu, eventualno kockanje na Internetu, klađenje i slično. Gdje djeca lakše stupe u kontakt s takvim stvarima.“ (2), „Njima je dostupno gotovo sve, oni imaju novac i mogu si priuštiti svašta...Pušenje trave je jako veliki problem ...“ (3), „Oni sve ranije kreću konzumirati alkohol ili pušiti iza škole. Nije ih strah...“ (4), „Oni su kroz novac mogli sebi kupovati i cigarete i alkohol...“ (5), „Bile su i situacije krađa, iako realno ta djeca nisu imala potrebu krast. Nisu imali potrebe jer su imali dovoljno novaca. Bilo je i razbojstava.“ (5)</p> <p>„Radi izolacije od roditelja žele privući pažnju na sebe kroz ometanje na nastavi.“ (1), „Može se javiti hiperaktivnost, agresija...“ (3), „...suicidalnost, samoozljeđivanje je veliki problem...“ (3), „...dok mladi i djeca dolaze vezano za teškoće u školi i tako povezane ponašajne probleme.“ (2), „Puno su na mobitelima i često ne prate nastavu ili im se mobiteli oduzimaju što ih jako razljuti pa mogu ući u svađe, prepirke...“ (4), „Bili su i poremećaji u ponašanju popraćeni agresijom.“ (5)</p> <p>„Prisutan je cyberbullying preko društvenih mreža, pa si svašta pišu, dopisuju se, svašta si šalju... Izloženi su internetu i oni su izvan malo veće kontrole za razliku od druge djece.“ (1), „...kroz par razgovora je i spomenuto nasilje preko interneta, ali ne daju dalje važnost tome...“ (4)</p>

Roditeljsko postupanje iz pozicije moći	Pozicija intelektualne superiornosti	„Oni nama dolaze sa pozicije moći, nekad misle da znaju više od nas. Imali smo primjer nasilja u obitelji, ti su roditelji visokoobrazovani sa menadžerskim plaćama, gdje su došli s djetetom koji ima ADHD i visoko je osjetljivo dijete, a nama je došla mama i nosila nam je svu literaturu koja ona posjeduje da nam pokaže kako je ona brižan roditelj, a zapravo se stavila u poziciju da ona zna više od nas i više od učiteljice koja ima to dijete u razredu. Oni zapravo dolaze sa intelektualnom moći i moći koju im daje to njihovo bogatstvo.“ (3), „Kada naiđe neki problem i kada je
---	--------------------------------------	---

	<p>Omalovažavanje rada državnih stručnjaka</p> <p>Zahtijevanje i ucjenjivanje</p> <p>Nepoštivanje autoriteta od strane djece</p>	<p>nužno da stručna služba urgira oni dođu sa puno više informacija. Raspitaju se za sve žive pravilnike, zakone i baš dođu naoružani... To su roditelji najčešće pravnici ili doktori koji sami po sebi barataju s puno više informacija nego ja kao stručnjak u školi imam. Oni su pročitali cijeli zakon o odgoju i obrazovanju, znaju svaku rupu u njemu, dok ti znaš u pravilu ono čega se moraš držati i što možeš iskoristiti.“(1), „Oni od starta misle da znaju više od nas. Pristupaju nam s visine jer su prije nas razgovarali i sa drugim stručnjacima i misle da tako mogu temeljiti svoju bahatost. Mi smo dolje, a oni su nekako gore, za razliku od siromašnijih koji će te poslušati...“(4)</p> <p>„Imam osjećaj da radim u školi, iako dajem stručno mišljenje, i dalje sam dio škole koju oni plaćaju. „Mi plaćamo da bi vi radili“ često sam čula od njih i onda je iza toga uvijek slijedilo „Ja sad mogu tražit što ja želim, vi mene ne smijete odbit.“ (1)</p> <p>„Često traže velike zahtjeve i krene zahtijevati sa neke visine: „Tko ste vi da vi meni sada to nećete dat?“(1), „Kako je to sad u medijima prisutno gdje roditelji s obzirom na svoj nekakav status u društvu očekuju onda i bolji tretman za svoju djecu i pritom posežu za nekim dogovorima koji ne ulaze u neku legalnu sferu. Gdje očekuju da se djeci popušta, a time im se ne čini usluga.“(2), „Oni će se raspisat, naći neku vezu, pustiti krakove kao hobotnica i dohvatiti će se netko koga znaju i taj netko će nazvati školu i krenuti će lagane ucjene. Po meni je izazov što uvijek imaju nešto čime te mogu ucijenit. Nikad to nisu velike stvari, ali za velike stvari druge službe se uključuju.“(1), „Radim u školi u zapadnom djelu grada i većinom su to roditelji sa završenim fakultetima i više i najčešće oni dolaze u kontakt s nama kada dolaze pred školu sa nekim svojim zahtjevima. To su većinom pitanja oko toga dali je dijete darovito i onda bi se tada dijete trebalo upisati u neke dodatne aktivnosti- traži se da učiteljica mora dodatno raditi s njim. Ili ako je loš u matematici, a darovito u likovnom- traži se da se radi na obje strane. Rad na svim područjima od strane učiteljice.“ (1), „Najčešće već potraže pomoć izvan škole, odvedu ih logopedu, psihologu i uvijek prođu nešto, i onda dođu s papirima „Evo nama je netko rekao, vi bi sad to trebali...Baš traže mišljenje sa svih strana, da idu s nečim konkretnim prema školi.“(1)</p> <p>„Neke upute koje su im davane i sam rad sa njima je bio otežan jer nisu prihvaćali autoritet. Nisu prihvaćali granice koje su im se postavljale. Jednostavno im taj dio nije bio prihvatljiv, jer kao i u odgoju nisu bili upoznati s time. Granice su prihvaćali samo u onom djelu kada je njima trebalo... Dakle čisto iz neke svoje osobne koristi.“(5)</p>
--	--	---

<p>Izbjegavanje korištenja stručnih usluga škole i sustava socijalne skrbi</p>	<p>Rijetkost traženja pomoći</p> <p>Strah od stigmatizacije</p> <p>Nepovjerenje u stručnost stručnjaka</p>	<p>„Roditelji će jako rijetko pronaći pomoć stručne službe škole. Rijetko kada se desi i da mi dijete koje ima potrebu dođe u kabinet i javi mi se sa problemom. Oni siromašniji se više raspituju o mogućnostima pomoći od strane stručne službe.“ (1), „Kada naiđe problem, rijetko kada će roditelj reć: „Nek se on uključi kod vas na razgovore.“ nego će reć „Okej, odvest ćemo mi njega kod nekog poznatog psihijatra, psihologa.“ (1), „Roditelji CZSS zaobilaze, ne traže pomoć. Možda samo nekoliko prijava godišnje bude i traže pomoć, ali generalno obilaze. Mi se susrećemo s njima kroz dopise škola i kroz razvode brakova.“ (3), „Kod nas češće dolaze oni koji su upućeni kod nas od strane CZSS-a, međutim oni ne moraju biti u kontaktu sa CZSS, a može imati ove probleme i onda oni ne posežu za nama sami. To su rijetki koji prepoznaju Obiteljski centar kao oblik pomoći.“ (2), „Svi oni ne mogu biti detektirani od strane CZSS-a. Oni mogu imati ove probleme, ali ne moraju biti prijavljeni CZSS. I tada, kada nisu došli putem prijave, rijetko kada nas dođu potražiti. Nismo im korisni, ne vide nas tako... (4), „Izbjegavali su kontakte sa bilo kojom stručno službom sa kojom su dolazili u kontakte.“ (5)</p> <p>„Postoji doza nepovjerenja i kada ljudi sebe poimaju kao dio socijalnog sustava onda se počinju doživljavati kao „slučajevi“ a to većina želi izbjeći i onda je tu potrebno raditi na tom otporu da bi se uopće krenuli koncentrirati na problem. Da postanu svjesni da se to događa i njima, bez obzira šta su zaštićeni sa ove ekonomske strane.“ (2), „Radije odlaze kod nekih privatnika da ne uđu u sustav i da ne bi bili evidentirani... Ne žele biti u tragu da su u sustavu. To je njima osjećaj sramote.“ (3), „Nema razlika u postupanju kada naiđu neki problemi jer roditelji kada su bespomoćni i odluče potražiti pomoć onda nastupaju s određenom dozom povjerenja, međutim bogatiji roditelji onda mogu posegnuti za drugim oblicima pomoći onda na neki način izbjegavaju stigmatizaciju djece, što im je jako važno. Pokušavaju izbjeći stigmatizaciju djece, stalo im je do toga i svojeg ugleda.“ (2), „Oni ne žele biti povezani sa Centrom. Jer time ulaze u sustav, a sustav za njih nužno znači nešto loše.“ (4)</p> <p>„Oni će radije kada vide neki problem otići van škole, dakle van sustava, pronaći pomoć u privatnim institucijama nego se javiti učiteljici, razrednici ili ravnateljici. Postoji doza ne povjerenja i mišljenje „niste dovoljno stručni za moje dijete. Ispituju tvoju stručnost, ispituju tvoje znanje kao stručnjaka. Što nije uopće ugodno. Jer onda imaš osjećaj da nisi dovoljno kompetentan u razgovoru s njima. Što teško pada jer ti kao stručnjak u razgovoru s njima trebaš imat jak gard i jasan stav „ja ipak znam iz iskustva šta radim.“ (1), „Često napadački i da mi nismo dovoljni- da učiteljica nije dovoljno pružila... Kreće napad na stručnu službu: „Vi ništa ne radite. Kad ste vi uopće vidjeli moje dijete...“ Neugodni razgovori su to.“ (1), „Nije baš da</p>
--	--	---

		<p>kreću sa nekom dobrom pretpostavkom da vjeruju u školski sustav.“ (1), „...a zapravo se stavila u poziciju da ona zna više od nas i više od učiteljice koja ima to dijete u razredu. Oni zapravo dolaze sa intelektualnom moći i moći koju im daje to njihovo bogatstvo.“(3), „Uvijek je izazovno što nemaju vjeru u to šta ti radiš, to šta propagiraš... Kada izraziš svoje stručno mišljenje, ne drži im toliko vodu koliko bi im to isto mišljenje držalo da sam u nekoj ustanovi gdje mogu lupit pečat, naplatit to što sam rekla.“ (1), „Živimo u vremenu kada su nam informacije nikad dostupnije, od besplatnih edukacija itd., što je super ako se primjenjuje u pravu svrhu, a ne ako sam sebe prozivaš stručnjakom. Imam osjećaj da roditelji u pomažuće struke guraju prste i misle da znaju sve.“(1), „Teško je s njima razgovarati jer generalno nemaju povjerenja. U stručnu službu ili učitelje pa i školu. A povjerenje je jednako suradnji. Nikad nisam dobila rečenicu „radite šta mislite da je dobro“ od roditelja visokog socio-ekonomskog statusa. Već najčešće „mi mislimo da vi trebate...“ (1).</p>
Nesuradljivost roditelja	<p>Agresivan stil komunikacije</p> <p>Roditeljski otpor</p>	<p>„Znači uvijek je neki napadački stil, rijetko kada dođu otvoreni za suradnju.“ (1), „A sve to im i dalje nije dovoljno. Prate svaku tvoju riječ, za svaku sitnicu će se uhvatiti i ići u neki napad.“(1), „Nekako ne postoji baš suradnja.“ (3), „Ono što je poteškoća jest usklađivanje termina ako su roditelji preokupirani poslom.“(2), „Teško je sa njima utvrditi odnos. Rijetko kada ih vidate i onda kada dođu nisu spremni ući u suradnju.(4), „Bilo je izazovno dovesti ih do toga kako da surađuju.“(5)</p> <p>„Često nam se desi da oni samo na verbalnoj razini prihvate naše sugestije, neke naše preporuke ili savjete. U praksi vrlo rijetko oni to primijene... Tek kada vode dođe do grla i kada shvate da se oni zapravo ne mogu nositi s teškoćama svoga djeteta, tada dođu i kažu „Možda ste imali pravo.“, ali zapravo vrlo teško prihvaćaju neke sugestije, savjete i zapravo su u otporu prema svemu. Verbalno to budu oni prihvatili, ali zapravo vrlo rijetko primijene ono nešto što im se sugerira u svakodnevni život.“ (1), „Rijetko kad da roditelji primijete neki problem kod djeteta, da shvate nužnost uključivanja u program podrške ili slično, većinom je to negiranje. Pa kada dođu sve savjete uzimaju sa rezervom.“(3), I zapravo nemaju samopercepciju vlastitog sebe, odgoja njihovog, roditeljstva niti kapaciteta djeteta. Jer često djece ne naslijede njihove sposobnosti i djeca budu slabijih i to zapravo onda ne prihvaćaju. Ne žele ih nekad odvesti na testiranje, na timske obrade, ne žele niti slušati savjete učitelja... Žele umanjiti taj problem, kao „Nije to tako strašno...“, a zapravo ne shvaćaju ozbiljnost situacije nekada.“(1), „Jednostavno probleme djeteta u ponašanju su ignorirali. Prikazivali onako u najmanjoj mogućoj mjeri. Nigdje nisu vidjeli svoje propuste jer je dijete takvo kakvo je. Oni su njihovi roditelji pa je samim time njima logično da im dijete bude dobro- po nekakvim njihovim moralnim pravilima.“(5), „Roditelji</p>

		<i>dolaze iz svojih funkcija posla najčešće, to su dr.mr.sc... A ne iz funkcije roditelja i time ne žele čut. Zaista ne žele čut svoje propuste roditeljstva i ne znaju da u sustavu socijalne skrbi ulaze u odnos iz funkcije roditelja, a ne posla. Skrivaju se iza svoje funkcije.“(5)</i>
Vještine stručnjaka za kvalitetniji rad	Uspostavljanje suradnje i odnosa	<i>„Uspostavljanje suradnje je izazovnije ako roditelj nema povjerenje u tvoje stručno mišljenje. To su oni roditelji koji su „naporniji“, šalju tisuću mejlova i pitaju sve i svašta, ali meni je to dobro. Moj je posao da se raspitujem i da odgovaram. Bitno je biti dostupan njima. Kada vidiš mali tračak da žele suradnju, to ga iskoristi i onda radiš sve da djetetu bude bolje.“(1), „Da me roditelj shvatio kao da ga razumijem, uvijek sam išla sa vlastitim primjerom „nedugo sam i ja išla u školu, odrasla sam u Zagrebu, upisivala sam gimnaziju itd.“. Uvijek sam krenula iz osobnog stava jer on znači „ja vas razumijem“ i tada dobiješ potvrdu od roditelja.“(1), „Meni je bilo bitno savladati njihov otpor i dječju bahatost i stvoriti određeni odnos. Svesti to na minimalnu razinu kako bi se moglo raditi s njima i to sam pokušala uspjati. Kako bi kasnije mogli jasno komunicirati i raditi.“(5)</i>
	Timski rad	<i>„Uvijek smo za te roditelje radili u timu i pristupali im timski. Nikad nisam ja sama prepuštena, nego bi uvijek netko bio sa mnom, pedagog, psiholog. Uvijek bi se mi kao škola naoružali, da imamo pokriveno više područja i da vidimo gdje leži problem.“(1), „Mi uvijek radimo u timu. Kolegica i ja gotovo uvijek imamo isto mišljenje o nekom djetetu ili rizičnim faktorima. Rijetko kada se razilazimo u mišljenjima i taj timski rad je odraz toga. Puno nam to pomaže, zato i jesmo u timu.“(4)</i>
	Dodatna priprema	<i>„Ja bi se za te razgovore puno više pripremila, koristila markere, utvrdila gradivo...Prvo bih slijedila priprema, uvijek bi proučila točno o čemu pričam, koja su prava, što nam zakon nalaže, u šta se može upustiti i u šta ne i uvijek bi dobro proučila protokole- kako se postupa, gdje ih moram uputit, koju informaciju im dati i slično.“(1)</i>
	Asertivna komunikacija	<i>„Afirmativne poruke koristiti...Ako vidiš da postanu agresivni, osvijestiti im da to nije način razgovora, prekinuti ga i odgodit ga. Nikad ne ulazit u konflikte. Bitno je objektivno iznositi informacije. Nikad se ne pristupa osuđujući pa da oni imaju osjećaj da se moraju braniti, već se kaže: „Imamo problem.“ Nikad se ne priča o drugoj djeci, već je fokus na njihovom djetetu, šta je ono reklo... I gledaš kak će roditelji reagirat.“(3), „Bitno je ne ići iz pozicije moći nego ravnopravan razgovor.“(5), „Meni je prvenstveno pomogla verbalna i neverbalna komunikacija. Empatija. Aktivno slušanje. To je ono što je i njih otopilo u kontaktu.“(5), „Ne dopustiti im da se postave iznad tebe.“ Uvijek bi se domaknula i ne dala prostora za napadačka pitanja, a gdje bi oni tražili da vide kako „stojim“ sa informacijama.“(1), „Postoje tehnike vođenja intervjua</i>

		<p><i>i tada ih konfrontiramo, ali sa možda više objašnjavanja... Postoji ta intelektualna moć i kada je netko intelektualno vrlo jak onda treba znat i nekako razgovarat s njim... Probamo ih umirit, suočit ih sa poteškoćama njihovog djeteta, sa resursima koji mi kao CZSS nudimo i naša lokalna zajednica. Neke posebne tehnike nema, jer u principu svima prilazimo sa istim pitanjima, ali njima treba pristupiti drugačije...“(3), „Damo im više prostora za ventilaciju. Tim roditeljima treba više vremena da prihvate neke stvari i onda im treba dati više vremena. Dati im prostora za ventilaciju i biti tamo za njih, nekako ih umiriti...“(4)</i></p>
<p>Izostanak postupanja stručnjaka prilikom uočavanja rizika</p>	<p>Nedostatci zakonske regulative</p> <p>Strah od roditelja i otpor od uplitanja odgovornih službi</p>	<p><i>„Promjenom Zakona, pušenje trave više nije kazneno djelo već prekršaj. Pa je penalizacija djece iz bogatih obitelji problem. Oni ovdje zaobilaze sustav. Mi smo do 2016. godine imali veliki broj djece u sustavu koji su dolazili zbog uzimanja, eksperimentiranja sredstava ovisnosti, ali kako se promijenio Kazneni zakon i samo posjedovanje marihuane, tabletica više nije kazneno djelo, nego prekršaj, i oni zapravo prolaze kroz sustav bez neke intervencija. Radi toga mi nemamo informacije o toj djeci i nemamo uvid u njih.“ (3)</i></p> <p><i>„Bogatu djecu se dira baš ako je vidljiv problem. Zašto? Zato što je neka praksa da se učitelji manje boje roditelja koji je nižeg socio-ekonomskog statusa, nego ovih viših. I onda u nekim konfliktnim situacijama puno lakše će se svalit krivnja na siromašniju djecu dok se oko bogatijih obitelji „hoda po jajima“. Pazit će se da smo sve po papirima zapisali, pazit će se da su zapisnici posloženi, u slučaju tužbe ako će se ići na veći nivo, jer, kao i svaki roditelj, nećeš dat da se tvoje dijete okrivni.“(1), „Po meni su ne vidljiviji jer su zaštićeniji. Imaju stakleno zvono u koje ti nećeš baš tako lako upirat jer ćeš se bojat roditelja. Posebice ako su to djeca političara, nekoga na vlasti, nekoga tko je prisutan u medijima ili koji će obznanit medijima.“(1), „Većinom ona rade neka delinkventna ponašanja, uvijek je tu grupa učenika. To povlači puno složenije stvari i procese kako ćeš to riješit. I onda su tu učitelji pod većom dozom opreza jer se boje za svoj posao, poziciju, ime, hoće li ih se provuče kroz medije ili ne. I onda se tu djecu čuva. Nekako će im se više davat šansi.“(1), „Što se tiče našeg rada sa djecom radi problema mentalnog zdravlja, ta brojka rada sa njima možda i nije realna zato što oni nekad imaju poznanstva i nekako vrše pritisak da se ipak ne prijavi pa se nekad škole ne usude suprotstaviti takvim roditeljima.“(3), „Pred tom djecom se treperi zapravo i onda ti se, kao i u svakom školskom kolektivu, nađu učitelji koje boli briga... Ali onda tu dolazi veći rat- vodstvo škole, ravnatelj... Hoće li tebi ravnatelj dopustit da se ti ideš bost s tim roditeljima.“(1), „Ta moć, te socijalne mreže ipak imaju utjecaja na to koliki broj prijava mi dobijemo.“(3)</i></p>

	Slaba prijava poteškoća od strane djece	„Djeca rjeđe pristupaju nama jer se boje šta će im roditelji reći i šta će o tome mislit...“(1), „Prođu ti ispod radara. Ali pošto je takvo vrijeme da se psihopatologija vidi kod svakog drugog djeteta, škola se ne može stići baviti sa svime pa će jednostavno brže ići pomoć onome koji je nižeg socio-ekonomskog statusa jer znaju da tu uslugu mogu dobiti samo u školi. Dok kod bogatijih, reći ćeš roditelju za problem i vjerojatno će roditelj negdje njega odvest i u pravilu nećeš onda sebe toliko povlačiti jer imaš osjećaj da kada si podijelio informaciju da si praktički riješio problem.“ (1)
--	---	--

Podrška roditeljima	Pomoć pri usklađivanju roditeljske i radne uloge Senzibilizacija i edukacija roditelja	„Roditelji koji traže ravnotežu između odgoja i izazova karijere, izazovno je za njih i tu im mi kao stručnjaci trebalo pružiti podršku.“(3), „Ja bih voljela da im se, pošto sam rekla da teže prihvaćaju nedostatke djece i imaju uljepšanu sliku, ponudi sadržaj u kojem bi im se dalo prostora za disanje ili za ventilaciju... Da i oni možda prorade činjenicu da nije sve savršeno i da ne treba biti savršeno.“(4) „Treba maknut taj fokus da nije sve u postignuću i vidljivom opipu uspjeha kroz ocijene, već ih motivirati da puste djecu da odrastu i da sami steknu vještine koje im trebaju za život, a ne samo za akademski uspjeh.“(1), „Ja bih uvela školu za roditelje. Većina ljudi bi trebala pohađati školu iz razloga što ako bi roditeljima ukazali na eventualne posljedice njihova ponašanja, odgoja koji je sada bez postavljanja adekvatnih granica- možda bi to poslije rezultiralo boljim odgojem. Ne davati toj djeci samo prava nego i obaveze, ne bojati se vlastite djece. Već početi odgajati djecu od malih nogu, djeca se ne odgajaju s 15. ili 16 godina kada dijete već dobije ključ od auta u ruke...“(5)
Promjene u odgojno-obrazovnom sustavu	Zapošljavanje dodatnog osoblja	„Nema dovoljno psihologa koji rade procjene u svakoj školi i probir darovitih. I onda dolazi pitanje oko toga tko će raditi s njima. Trebale bi sve usluge biti jednako dostupne i svima kvalitetno pružene.“(1), „...a neki nužnost zapošljavanja socijalnih radnika u školama kako bi se postigla bolja suradnja među institucijama i kvalitetnije uočavanje rizika koji proizlaze iz obiteljskog okruženja“(5), „Mislim da bi prvenstveno u školama i vrtićima trebalo zaposliti socijalne radnike.“ (2), „Kroz zaposlenje socijalnih radnika u školama i vrtićima trebalo bi raditi

	Smanjenje utjecaja klasnog	na...“(3), Definitivno smo pod kapacitirani i trebalo bi nas biti više po institucijama.“(4) „Prema meni, ne treba se znat u školi koliko roditelji zarađuju. Zašto su te informacije bitne u školi. Ja bih uvela malo anonimnosti jer imam osjećaj da se od prvog razreda prema statusu roditelja prema djeci pristupa drugačije. Teško je to sakrit, ali da se ne vidi toliko. Podržavam inicijativu uvođenja uniformi, da se te neke vidljive razlike ne vide tako jasno.“(1)
Senzibilizacija javnosti	Osvještavanje postojanju rizika Osvještavanje o važnosti stručnjaka	o „...trebalo bi raditi na osvještavanju toga kakva djeca sve postoje, kakvi problemi sve postoje, i zapravo raditi na nekim preventivnim programima.“(3) „Ja bih da se vrati u javnost da su učitelji bitni, da učitelji poprime veću važnost, da se njihovo mišljenje počne više cijenit. Čini mi se da gotovo svaki roditelj koji je iskustio online nastavu, svakom bi mogao reć: „Ne radite to, to i to. Trebali bi ovo.“ (1), „Ne poštuje se stručnjake pa se to sve projicira na djecu i onda dijete ne poštuje stručnjake. Da toga nema, digla bi se kvaliteta odnosa i roditelji ne bi pristupali toliko napadački. Vratit vjeru u stručnjake i da znaju šta rade.“(1)
Unapređenje kvalitete rada stručnjaka	Edukacija stručnjaka Pravna zaštita stručnjaka	„Pomažući stručnjaci se moraju konstantno usavršavat i pratit sve trendove. Naše vještine jednako služe bez obzira na status.“ (2), „Važno je da se podigne svijest da postoje razlike i da se pita šta ćemo s njima, kako s razlikama postupat.“(3), „Kako su anksioznost i depresija postala toliko široka pa i u ovoj mjeri utječu na ovu skupinu mladih, ja bih nas nove stručnjake educirala o raširenosti ove pojave. Da nas ne iznenadi stvarno stanje te djece svaki puta...(4) „Da imaš pravnu zaštitu. Ako nešto pođe po zlu ili ako je roditelj agresivan ili ako se tvoje mišljenje negira, da ti imaš liniju po kojoj ćeš postupit. Onda te neće bit strah nazvat CZSS i prijavit nešto. A ovako sam uvijek u strahu. Hoće li me netko prijavit, tko će me izvući iz toga, hoću li se borit za to dijete uopće... Ako je u pitanju maltretiranje bogatog djeteta, rijetko koji učitelj će se ohrabrit i nazvat CZSS. Da postoji naglasak na tome da ti kao stručnjak nosiš odgovornost i da si dužan prijavit, pa bi bilokakav roditelj, i da onda imaš koliko toliko zaštitu i da ti neko čuva leđa. I onda postoje dvojbe hoćeš li postupat ili zažmirit na jedno oko. Jer netko ti može zacementirat karijeru, oduzet licencu, bilo šta

		<i>radi utjecaja moći. I onda se zaštita djece izgubi.“ (1)</i>
Suradnja institucija i provođenje preventivnih programa	Suradnja unutar zajednice Programi za djecu i mlade	<p><i>„Čini mi se da u svakom slučaju treba pojačat suradnju svih institucija koje rade na zaštiti djece i mladih jer se događa, osim tog preuranjenog puberteta, da djeca sve ranije kreću sa eksperimentiranjem i ulaze u nekakva rizična ponašanja.“(2), „Mislim da tu i lokalne zajednice trebaju dati neki jači odgovor i zaštitu institucijama..“(2), „Na prijave izravno CZSS ne mogu utjecati, ali bih voljela da škole jasnije i brže reagiraju na problem, nekako mi o njima ovisimo pa...“(4)</i></p> <p><i>„Općenito ponuditi mladima nekakvih kreativnih sadržaja gdje bi se oni mogli ostvariti, a ne da vrijeme provode stihijski, po kafićima ili parkićima...“(3), „To bi nama u CZSS puno olakšalo kada bi bili dobri preventivni programi, kada bi se u školama uvele neke radionice mislim da bi tu detekcija djece, od vrtića, bila bolja... Da se odmah iz reagira, da se uputi roditelje, da se odmah naprave neka savjetovanja roditelja... Da ta rana detekcija se nekad već u vrtiću zaista vidi. Dali po nekim eksternaliziranim problemima, nekad zbog internaliziranih, da se to detektira.“(3), „Raditi apsolutno na prevenciji.“(5).</i></p>